Amanda Viikilä

Taloudellisen lukutaidon taso Suomessa ja talousosaamisen ulkoisvaikutukset

Tarkastelussa yliopistokaupungit sekä koulutustason yhteys yksilön taloudellisen osaamisen tasoon

Laskentatoimen ja rahoituksen yksikkö
Pro gradu -tutkielma
Taloustieteen maisteriohjelma

Vaasa 2024

VAASAN YLIOPISTO
Laskentatoimen ja rahoituksen yksikkö
Tekijä: Amanda Viikilä
Tutkielman nimi: Taloudellisen lukutaidon taso Suomessa ja talousosaamisen ulkoisvaikutukset: Tarkastelussa yliopistokaupungit sekä koulutustason yhteys yksilön taloudellisen osaamisen tasoon
Tutkinto: Taloustieteiden maisteri
Oppiaine: Taloustieteiden maisteriohjelma
Työn ohjaaja: Panu Kalmi
Valmistumisvuosi: 2024 **Sivumäärä:** 63

TIIVISTELMÄ:
Taloudellista lukutaitoa ja osaamista on tutkittu viime aikoina entistä enemmän. Taloudellisen lukutaidon katsotaan olevan yksi henkilön inhimillistä pääomaa kerryttävistä tekijöistä. Tämän vuoksi on kiinnostavaa, mitkä tekijät vaikuttavat taloudellisen osaamisen kehittymiseen ja sitä kautta yksilön taloudelliseen käyttäytymiseen ja päätöksentekoon. Taloudellisen lukutaidon tutkimisella pyritään edistämään sekä yksilön että yhteiskunnan taloudellista hyvinvointia.

Tutkimuksen tavoitteina on tarkastella yliopistokaupungeissa asumisen vaikutusta yksilön taloudellisen osaamisen tasoon sekä selvittää, onko alueella havaittavalla korkeammalla koulutustasolla yhteys yksilön talousosaamiseen. Tutkielmassa pyritään argumentoimaan taloudellisen koulutuksen ja sen jatkuvuuden tärkeyttä. Tutkimuksen tavoitteena on avata taloudellisen osaamisen aiheuttamia ulkoisvaikutuksia ja sitä, miksi taloudellisten ohjelmien tulisi ottaa ulkoisvaikutukset huomioon.

Tutkimuksen aineistona on käytetty alkuvuodesta 2023 internet-kyselyllä kerättyä dataa 18–80-vuotiaiden suomalaisten taloudellisesta osaamisesta ja lukutaidosta. Tutkimuksessa perehdytään kyselyssä esitettyihin talousosaamista mittaaviin kysymyksiin sekä demografisiin tekijöihin, kuten ikä, sukupuoli, koulutustaso, asuinpaikka, tulotaso, riskinottohalukkuus ja vanhempien koulutustaso. Tutkimusmenetelminä on hyödynnetty korrelaatioanalyysia, kaksisuuntaista t-testiä ja lineaarista regressioanalyysia, jotka on toteutettu Stata-ohjelmistolla.

Taloudellisen lukutaidon katsotaan kuuluvaksi yhdeksi ihmisen perustaidoista. Talouskasvatuksen ja -koulutuksen avulla taloudellista osaamista voidaan kehittää koko väestön keskuudessa. Positiivisten ulkoisvaikutusten myötä taloudellinen osaaminen leviää väestössä tiedonsiirron kautta sosiaalisessa vuorovaikutuksessa yhtä henkilöä laajemmalle. Yksilön taloudellisen osaamisen tasoon sekä taloudellisiin päätöksiin vaikuttavat demografisten tekijöiden lisäksi lähipiiri.

Tutkimuksessa saatujen tulosten mukaan yliopistokaupungissa asuvilla ei havaita parempaa taloudellisen osaamisen tasoa, vaan yksilön koulutustaso on avainasemassa talousosaamisen kehittymisessä. Tulokset viittaavat toisaalta, että korkeampi koulutustaso ja yliopistokaupungissa asuminen eivät automaattisesti tarkoita yksilöiden parempaa taloudellisen osaamisen tasoa, mikä voi johtua sekä yksilön että alueen demografisista ja sosioekonomisista eroista. Vaikka yliopistokaupungeissa asuvat ovat usein korkeammin koulutettuja, korkeampi koulutustaso ei yksin takaa parempaa talousosaamisen tasoa yliopistokaupungeissa, vaan rinnalle tarvitaan yksilön henkilökohtaista kiinnostusta talousasioihin.

AVAINSANAT: taloudellinen lukutaito, taloudellinen osaaminen, inhimillinen pääoma, alueellinen talousosaaminen, kaupungistuminen, ulkoisvaikutukset, taloudellinen koulutus

Sisällys

1 Johdanto 5

2 Taloudellinen lukutaito ja osaaminen 9

2.1 Taloudellinen tietämys, käyttäytyminen ja asenteet 10

2.2 Taloudellinen päätöksenteko 13

2.3 Haasteet talousosaamisen kehittymisessä 15

2.4 Taloudellinen koulutus ja sen kehittäminen 16

3 Talousosaamisen ulkoisvaikutukset 21

3.1 Lähipiirin talousosaamisen ulkoisvaikutukset 22

3.2 Alueellisen talousosaamisen kehittyminen 24

3.3 Poliittiset suositukset ja taloudellisen lukutaidon ulkoisvaikutukset 27

4 Aineisto ja menetelmä 29

4.1 Aineisto 29

4.2 Kysymysasettelu ja taloudellisen osaamisen tasoa mittaavan muuttujan muodostaminen 30

4.3 Empiiriset menetelmät 36

5 Empiiriset tulokset 38

5.1 Muuttujat 38

5.2 Muuttujien korrelaatioanalyysi 42

5.3 Kaksisuuntainen T-testi talousosaamisentasolle kaupungeissa 44

5.4 OLS-regressio 45

5.5 Tutkimusta vääristäviä tekijöitä 50

6 Johtopäätökset 52

Lähteet 56

Liitteet 59

Liite 1. Tutkimuksessa aineistosta hyödynnetyt kysymykset 59

Liite 2. Muuttujat 62

Kuviot

Kuvio 1. Talousosaamispisteiden jakautuminen vastanneiden kesken. 33

Kuvio 2. Yhteenveto talousosaamiskysymysten vastauksista. 34

Kuvio 3. Oikein vastattujen talousosaamiskysymysten suhde kaikkiin vastauksiin kysymyksittäin. 36

Taulukot

Taulukko 1. Taloudellisen lukutaidon kulmakivet (mukaillen Tamplin, 2024). 9

Taulukko 2. Talousosaamista mittaavat kysymykset aineistosta. 31

Taulukko 3. Yhteenveto muuttujista. 39

Taulukko 4. Muuttujien välinen korrelaatiomatriisi. 42

Taulukko 5. Talousosaamistason ja kaupunkien välillä suoritettu kaksisuuntainen t-testi. 44

Taulukko 6. OLS 1 -regressio. 46

Taulukko 7. OLS 2 -regressio. 48

1 Johdanto

Talous on osana jokaisen ihmisen elämää ja arkipäivää, jonka vuoksi taloudellinen lukutaito on yhtä tärkeä taito kuin esimerkiksi tavallinen lukutaito. Taloudellisten käsitteiden ymmärtäminen ja taloudessa toimiminen vaativat opettelun lisäksi jatkuvaa kiinnostuneisuutta sekä uteliaisuutta (Lusardi & Mitchell, 2023). Ilman taloudellista osaamista henkilö ei välttämättä osaa maksimoida hyötyään kulutuspäätöksissään tai löytää rationaalisia ratkaisuja mahdollisesti vastaantuleviin taloudellisiin haasteisiin, jolloin nämä voivat heijastua myös koko kansantalouteen (Andreosso-O'Callaghan, 2002; Lusardi & Messy, 2022). Taloudellista lukutaitoa tulee ylläpitää ja harjaannuttaa koko ajan, sillä talous ja maailma muuttuvat. Taloudellisen lukutaidon ja osaamisen tutkimus on lähivuosina herättänyt enemmän mielenkiintoa ja sitä on tutkittu paljon.

Taloudellisen osaamisen lähtökohdat luodaan jo varhaisessa iässä (Fornero & Lo Prete, 2023; Jappelli & Padula, 2015): lapsuudessa luodut mielikuvat taloudesta vaikuttavat siihen, miten ihminen aikuiselämässään suhtautuu rahaan. Puhuminen rahasta avoimesti, erilaiset koulutukset sekä jatkuva oppiminen vahvistavat ihmisten osaamista taloudesta ja auttavat heitä hallitsemaan talouttaan itsenäisesti ja järkevästi. Talouskasvatuksen, digitalisaation ja avoimen keskustelun tuomat mahdollisuudet ovat kasvattaneet taloudellisen lukutaidon tasoa viime vuosikymmenien aikana. Hyvänä esimerkkinä avoimelle keskustelulle voidaan pitää palkkakeskusteluita: avoimuus palkkatasosta on lisääntynyt, jolloin keskustelujen myötä henkilöt tietävät paremmin oman arvonsa työntekijänä. Avoin talouskeskustelu on edistänyt ymmärrystä kuluttajien talousasioista, erilaisista taloudellisista tilanteista ja toisaalta luonut oivan tilaisuuden yhdessä kehitellä ideoita oman talouden parantamiseksi.

Taloudellisista asioista kiinnostuminen voi olla hankalaa, vaikka kaikki kohtaavat arjessaan taloudellisia kysymyksiä ja haasteita. Talousasioista on pyritty tekemään houkuttelevampia esimerkiksi jo peruskoulussa tarjottavan talouskoulutuksen avulla. Taloudellinen koulutus on vähitellen tulossa pakolliseksi oppiaineeksi tai kurssiksi myös muissa kouluissa, kuten korkeakouluissa (Lusardi & Mitchell, 2023; Vaahtoniemi & muut, 2023).

Koulutuksella pyritään edistämään jatkuvaa taloudellista oppimista ja sitä, että ihmisten ymmärrys taloudesta pysyy korkeana uusien rahoitus- ja talousasioiden tullessa markkinoille.

Koulutuksen lisäksi henkilön taloudelliseen osaamiseen vaikuttavat muut ulkopuoliset tekijät. Tutkielmassa pyritään avaamaan taloudellisen osaamisen ulkoisvaikutuksia sekä tutkimaan, kuinka syvällä tasolla ulkoisvaikutusten voidaan katsoa vaikuttavan yksilön henkilökohtaiseen taloudelliseen osaamiseen. Yksilön taloudellisen osaamisen tasolla on havaittu olevan positiivinen vaikutus myös hänen lähipiirinsä taloudellisen osaamisen kehittymiseen (Brown, 2008; Lachance, 2014; van Rooij ja muut, 2011; Yan ja muut, 2021). Talousosaamisen on havaittu annetun koulutuksen lisäksi leviävän tehokkaimmin suullisen neuvonnan ja talousvinkkien kautta, joita henkilöt ovat saaneet esimerkiksi lähipiiriltään tai talousneuvojaltaan (Lachance, 2014). Henkilön vaikutuspiiriin voidaan laskea kuuluvaksi vanhempien, sisarusten, sukulaisten, ystävien ja muiden lisäksi myös naapurit, media ja muut vastaavanlaiset vaikuttajat.

Tutkielmassa perehdytään yliopistokaupunkien taloudellisen lukutaidon tasoon ja siihen, onko yliopistokaupungeissa asuvilla korkeampi taloudellisen osaamisen taso kuin muualla Suomessa asuvilla. Yleensä yliopistokaupunkeihin asettuneet ovat korkeasti koulutettuja ihmisiä ja heidän läheisiään. Tutkielman kannalta kiinnostavaa on, onko korkeamman ymmärryksen ja koulutuksen taloudesta saaneella mahdollista levittää osaamistaan niin laajalti, että myös hänen lähipiirissään ymmärretään talousosaamisen merkitys paremmin ja talousosaaminen on parempaa kuin esimerkiksi ei-yliopistokaupungeissa, joissa vastaavanlainen ulkoisvaikutus voi olla vähäisempää. Tutkielman tavoitteena on selvittää taloudellisen lukutaidon tasoa niin yliopistokaupungeissa kuin muualla Suomessa sekä selvittää onko alueella havaittavalla korkeammalla koulutuksen tasolla vaikutusta yksilön taloudellisen lukutaidon tasoon.

Tutkielmassa asetetaan seuraavat tutkimuskysymykset:

1. Onko yliopistokaupungeissa havaittavissa parempi taloudellinen osaaminen kuin muualla Suomessa?
2. Vaikuttaako samalla alueella asuvien koulutettujen henkilöiden määrä sekä alueella havaittu talousosaamisen taso yksilön talousosaamiseen tasoon?

Tutkimuskysymysten pohjalta asetetaan hypoteesit:

1. Yliopistokaupungeissa on korkeampi osaaminen ulkoisvaikutusten vuoksi.
2. Alueilla, joilla korkeakoulutettuja ja talousosaamista on enemmän, havaitaan positiivinen vaikutus yksilön taloudelliseen osaamiseen.

Luvussa 1 lukija on johdateltu tutkimuskysymysten ja asetettujen hypoteesien avulla aiheen pariin. Luvussa 2 käydään läpi taloudellisen lukutaidon keskeisimmät käsitteet, taloudellinen päätöksenteko, haasteet talousosaamisen kehittymisessä ja taloudellisen koulutuksen tärkeyttä talousosaamisen kehittymisen kannalta. Luvussa 3 perehdytään talousosaamisen ulkoisvaikutuksiin lähipiirin ja kaupungistumisen kautta sekä poliittisten talousohjelmien vaikutusta taloudelliseen osaamiseen.

Luvussa 4 esitellään tutkielmassa käytettävää aineistoa sekä tutkimusmenetelmiä. Aineistona tutkielmassa on käytetty vuonna 2023 kerättyä dataa 18–80-vuotiaiden tutkimuskyselyyn vastanneiden suomalaisten taloudellisesta osaamisesta. Tutkielman empiirinen osuus käydään läpi luvussa 5, jossa esitellään muuttujat ja suoritetaan empiirisiä menetelmiä ja malleja hyödyntäen tutkimus, jossa yksilön taloudellisen osaamisen tasoa pyritään selittämään erilaisten muuttujien avulla. Empiirisessä osuudessa keskitytään yliopistokaupungissa asumisen ja koulutustason merkityksiin yksilön talousosaamisen tasoa selittävinä tekijöinä. Luvussa 5 mainitaan myös mahdolliset tutkielmaa vääristävät tekijät.

Luku 6 esittelee myös johtopäätökset tutkielman tuloksista. Luvussa 6 palataan tutkielmassa esitettyihin tutkimuskysymyksiin sekä asetettuihin hypoteeseihin yliopistokaupungissa asumisen ja koulutustason vaikutuksista yksilön henkilökohtaiseen talousosaamiseen unohtamatta muiden tekijöiden vaikutusta.

2 Taloudellinen lukutaito ja osaaminen

Taloudellisella lukutaidolla tarkoitetaan ihmisten ymmärrystä talouden peruskäsitteistä, toimimista taloudellisissa päätöksissä ja ymmärrystä taloudellisesta ympäristöstä (Lusardi & Mitchell, 2023, s. 137; Haliassos ja muut, 2020, s. 960). Taloudellisen lukutaidon voidaan katsoa olevan kokonaisuus monista taidoista, tiedoista, asenteista ja kuluttajakäyttäytymisestä markkinoilla (OECD, 2023, s. 6). Taloudellinen osaaminen vaikuttaa niin yksilön kuin yhteisön hyvinvointiin eli taloudellisella lukutaidolla on sekä mikro- että makrotaloudellisia ulottuvuuksia (Fornero & Lo Prete, 2023, s. 24). Parempi taloudellisen osaamisen taso auttaa kuluttajia tekemään taloudellisesti kestävämpiä päätöksiä, kehittämään talouttaan, välttämään taloushuijauksia ja rohkaisee säästämään (OECD, 2023, s. 13). Taloudellisen lukutaidon kulmakivinä voidaan pitää budjetointia, säästämistä, velanhoitoa, eläkesuunnittelua, vakuutuksien ja riskien hallintaa sekä ymmärrystä taloudellisista työkaluista (Tamplin, 2024). Edellä mainittuja on avattu alla olevassa taulukossa 1.

Taulukko 1. Taloudellisen lukutaidon kulmakivet (mukaillen Tamplin, 2024).

Budjetointi ja kulujen hallinta
•Luodaan arvio ja suunnitelma kuluista ja menoista
Säästäminen ja sijoittaminen
•Jätetään rahaa sivuun tulevaisuutta varten sekä kasvatetaan varallisuutta
Velanhallinta
•Ymmärretään velka ja hoidetaan sitä
Eläkesuunnittelu
•Varaudutaan työelämästä poistumiseen ja sen jälkeiseen elämänvaiheeseen
Vakuuksien ja riskien hallinta
•Varaudutaan negatiivisiin shokkeihin ja ei-ennustettaviin taloudellisiin tilanteisiin
Taloudellisten työkalujen ymmärtäminen
•Ymmärretään taloudelliset käsitteet kuten inflaatio ja korko tms.

Tamplinin (2024) mukaan kuluttajan tulee osata arvioida kulutustaan, kasvattaa varallisuuttaan säästämällä, ymmärtää velan merkitys ja hoitaa velkaa, varautua eläkepäiviin säästämällä, varautua negatiivisiin shokkeihin vakuuksin ja riskienhallinnan avulla sekä ymmärtää taloudelliset peruskäsitteet (taulukko 1).

Taloudellisen lukutaidon ja osaamisen taso eivät vaikuta ainoastaan yksilöön vaan koko yhteiskuntaan. Talousosaamisen kehittämisen tavoitteena on kansantalouden hyvinvoinnin lisäksi sosiaalisen syrjäytymisen estäminen ja yhdenvertaisten osallistumismahdollisuuksien varmistaminen (Suomen Pankki, 2018, s. 38). Taloudellisen lukutaidon tärkeyttä voidaan painottaa etenkin maailmantilanteessa, jonka taloudelliseen ympäristöön ja siinä selviytymiseen ovat vaikuttaneet COVID-19 pandemia, elinkustannusten nousu, Venäjän hyökkäys Ukrainaan, korkea inflaatio, nouseva korkotaso, lisääntyneet rahoitusvälineet ja rahahuijaukset sekä digitalisaation mahdollisuudet (OECD, 2023).

Luvussa 2.1 esitellään henkilön taloudelliseen tietämykseen, käyttäytymiseen ja asenteeseen vaikuttavia taustatekijöitä. Luvussa 2.2 perehdytään siihen, miten taloudellinen lukutaito on sidoksissa niin henkilökohtaisiin taloudellisiin päätöksiin kuin yhteiskunnan tasolla tehtäviin päätöksiin. Luku 2.3 esittelee erinäisiä haasteita, jotka vaikuttavat taloudellisen lukutaidon kehittymiseen. Haasteisiin on haettu ratkaisua muun muassa koulutuksen avulla, johon perehdytään syvemmin luvussa 2.4.

2.1 Taloudellinen tietämys, käyttäytyminen ja asenteet

OECD:n (Organisation for Economic Co-operation and Development) tutkimuksessa taloudelliseen lukutaitoon vaikuttavat taloudellinen tietämys, taloudellinen käyttäytyminen ja taloudelliset asenteet (OECD, 2023). Taloudelliseen tietämykseen, käyttäytymiseen ja asenteisiin vaikuttavat monet demografiset taustatekijät kuten ihmisen ikä, sukupuoli, koulutus, kasvatus, kehityskulku, sosiaalinen ja kulttuurinen ympäristö, tulotaso, perheen rakenne, sosioekonominen status, asuinalue ja media (van Rooij ja muut, 2011, s. 450). Taloudelliseen osaamiseen vaikuttavia tekijöitä ovat esimerkiksi sukupuoli, ikä,

koulutustaso ja etnisyys. Tutkimusten mukaan miehillä on yleensä naisia parempi taloudellinen tietämys (Lusardi & Mitchell, 2023, s.141; Kalmi ja muut, 2023, s. 297), mutta taloudellisen käyttäytymisen suhteen naisilla on havaittu korkeampi osaaminen (Kalmi ja muut, 2023, s. 299). Kalmi ja Ruuskanen (2018) mainitsevat, että taloudellinen lukutaito on matalampi alemmin koulutetuilla, nuorilla ja vanhoilla sekä naisilla. Tutkimusten mukaan vähiten taloudellista lukutaitoa on yleensä naisilla, jotka ovat nuorempia, alemmin koulutettuja ja joko yrittäjiä tai työnhakijoita (Samuelsson ja muut, 2024). Taloudellisen koulutuksen on kuitenkin havaittu vähentävän sukupuolten välisiä eroja ja kehittävän naisten talousosaamista paremmalle tasolle (Fornero & Lo Prete, 2023, s. 18). Vaikka eroja silti löytyy riskien ottamisen, taloustaitojen ja mahdollisuuksien suhteen (Fornero & Lo Prete, 2023, s. 18), on naisten asema taloudellisen itsenäisyyden suhteen parantunut huomattavasti koulutuksen myötä. van Rooij ja muut (2011, s. 462) mainitsevat, että talousosaaminen kehittyy, jos henkilö on tekemisissä päivittäin taloudellisten asioiden kanssa ja on kiinnostunut talouselämästä.

Ikä ja sen hetkinen elämäntilanne määrittävät osaltaan sen, mihin ihmiset käyttävät varojaan. Iäkkäimmillä ihmisillä talousosaaminen korostuu eläkeiässä, kun taas nuoret aikuiset ottavat enemmän esimerkiksi lainoja opiskelua tai asuntoa varten (Lusardi & Mitchell, 2023, s. 141; Samuelsson ja muut, 2024, s. 4). Taloudelliset riskit ovat nuorten aikuisten keskuudessa yleisempiä, sillä yleensä heidän tulotasonsa on keskivertoa alhaisempi (Samuelsson ja muut, 2024, s. 4). Ymmärrys koroista ja inflaatiosta nousee merkittäväksi tekijäksi, kun ajatellaan suuria investointeja. Taloudellisen osaamisen on havaittu olevan keskimääräistä alempaa nuorilla ja iäkkäämmillä kuluttajilla (van Rooij ja muut, 2011, s. 451). Nuorten aikuisten taloudellinen tietämys on yleensä matalammalla tasolla kuin muilla, mutta toisaalta taloudellisen käyttäytymisen suhteen nuoret aikuiset ovat muita parempia (Kalmi ja muut, 2023, s. 297–299). Aikaisemmissa tutkimuksissa vanhemmalla iällä on havaittu olevan negatiivinen korrelaatio talousosaamisen kanssa eli talousosaamisen on katsottu laskevan iän myötä (Jappelli & Padola, 2015, s. 380).

OECD:n (2023) suorittaman tutkimuksen mukaan korkeammin koulutetuilla ja hyvän tulotason sekä työpaikan omistavilla henkilöillä on parempi taloudellisen lukutaidon osaaminen. Taloustietämyksen taso on tutkimuksissa noussut koulutustason mukaan (Kalmi ja muut, 2023, s. 298). Becker (1964, s. 2) on todennut, että korkeammin koulutetut tienaavat useimmiten enemmän kuin muut. Myös Lusardi ja Mitchell (2014, s. 23) toteavat koulutuksella ja varakkuudella olevan vahva positiivinen korrelaatio. Koulutustasolla ja taloudellisella osaamisella on havaittu riippuvuus toisistaan, mutta korkeampi koulutus ei silti välttämättä takaa täydellistä taloudellista lukutaitoa (Lusardi & Mitchell, 2023, s. 142). Taloudellisen koulutuksen saavutettavuutta tulisi edistää, jotta jokaisella olisi mahdollisuus vaikuttaa oman taloutensa kehittämiseen (Lusardi & Messy, 2023, s. 10).

Taloudellisen lukutaidon kehittymiseen vaikuttavat henkilöiden lähtökohdat ja etnisyys. Lusardin ja Messyn (2023, s. 3) mukaan rahoitusmarkkinoiden ja -välineiden kehittyessä yhä monimutkaisemmiksi, monet väestöryhmät saattavat jäädä kehityksen ulkopuolelle, sillä he eivät välttämättä ymmärrä talouden toimimista tai heillä ei ole mahdollisuuksia saada tarvittavaa koulutusta. Etnisyydellä ja uskonnollisilla sekä poliittisilla taustoilla voi olla vaikutus taloudellisen lukutaidon muodostumiseen (Lusardi & Mitchell, 2014, s. 21). Tutkimusten mukaan vähäinen perusosaaminen taloudesta aiheuttaa etnisten ryhmien välille eriarvoisuutta (Lusardi & Mitchell, 2023, s. 143). Toisaalta etnisyydestä johtuva erilainen suhtautuminen talousasioihin voi johtua myös kulttuurisista eroista ja siitä, miten yleistä talousasioista puhuminen on. Talousasioista puhuminen avoimesti lisäisi tietoisuutta kansalaisten keskuudessa enemmän ja vähentäisi eriarvoisuutta pidemmällä aikavälillä (Lusardi & Mitchell, 2023, s. 138). Lusardi ja Mitchell (2023, s. 147) esittävät, että esimerkiksi 30–40 prosenttia taloudellisesta eriarvoisuudesta USA:ssa riippuu taloudellisen lukutaidon tasosta. Monimutkaisempien rahoitustuotteiden lisääntyessä on tärkeää, että kuluttajilla on tarpeeksi korkea taloudellisen osaamisen taso (Lachance, 2014, s. 251).

2.2 Taloudellinen päätöksenteko

Parempi talousosaaminen ja taloudellinen lukutaito auttavat kuluttajia tekemään parempia taloudellisia päätöksiä (Samuelsson ja muut, 2024, s. 3; Vaahtoniemi ja muut, 2023, s. 368). Talousosaamisen näkymiseen vaikuttavat ihmisten kulutustottumukset ja käyttäytymismallit taloudellisissa päätöksissä (van Rooij ja muut, 2011, s. 462). Samuelsson ja muut (2024) ovat tutkineet taloudellisen lukutaidon merkitystä päätöksenteossa Ruotsissa. He ovat havainneet, että esimerkiksi nuorilla ei välttämättä ole tarpeeksi tietoa taloudesta, jotta he voisivat itse hoitaa omia raha-asioitaan riittävän hyvin. Taloudellisella tilanteella voi olla suuri vaikutus kuluttajan hyvinvointiin sekä mahdollisuuksiin tehdä kestäviä päätöksiä (Samuelsson ja muut, 2024, s. 5). Taloudellisen osaamisen taidot tulevat käyttöön erityisesti ihmisen elämän kriittisissä vaiheissa, kuten lainan ottamisessa, eläkkeelle siirtymisessä, säästämisessä ja isoissa investoinneissa, jonka vuoksi taloudellisella lukutaidolla on merkittävä rooli kuluttajalle tehdä oikeita valintoja (Fornero & Lo Prete, 2023, s. 13).

Taloudellisen lukutaidon ja osaamisen tasolla on vaikutus kuluttajan aktiivisuuteen rahoitusmarkkinoilla. Muuttuva maailma, inflaation ja riskin ymmärtäminen sekä kehittyvät rahoitusinstrumentit vaativat kuluttajilta talouden ymmärtämistä, jotta he osaavat toimia taloudellisesti järkevästi ja kestävästi (Lusardi & Messy, 2023, s. 1). Rahoitusmarkkinoille osallistuvat yleensä ne, joilla on parempi taloudellinen lukutaito ja osaaminen. Talousosaamisen tason ollessa korkea, kuluttajat uskaltautuvat osakemarkkinoille vahvemmin (van Rooij ja muut, 2011, s. 460). Korkeasti koulutetut sijoittavat riskialttiimpiin sijoituskohteisiin sekä aloittavat eläkesäästämisen ajoissa (Haliassos ja muut, 2020, s. 967). Henkilöt, joilla on alhaisempi taloudellinen lukutaito, eivät yleensä sijoita osakkeisiin (van Rooij ja muut, 2011, s. 450). Tämä puolestaan johtaa osaltaan siihen, että paremman taloudellisen lukutaidon omaavat vaurastuvat ja varallisuuserot kasvavat yhteiskunnassa (Lusardi & Mitchell, 2023, s. 145). Tutkimusten mukaan parempi taloudellinen osaaminen tuottaa parempia sijoitustuloksia niille, jotka ovat uskaltautuneet sijoitusmarkkinoille mukaan (Lusardi & Mitchell, 2023, s. 145). Tutkimuksessaan van Rooij ja

muut (2011, s. 461) havaitsivat, että yliopistotutkinnon suorittaneet osallistuivat osakemarkkinoille varmemmin kuin muut. Paremmalla talousosaamisella kuluttajat uskaltavat myös useammin sijoittaa varojaan osakkeisiin ja saada näin parempia tuottoja, sillä he ymmärtävät riskin ja hajauttamisen tärkeyden (Fornero & Lo Prete, 2023, s. 14–15). Haliassos ja muut (2020, s. 966) mainitsevat tutkimuksessaan, että talousosaaminen on tärkeämpää riskialttiille sijoituksille, kuten osakkeille. Osakkeisiin sijoittaminen vaatii parempaa tietämystä taloudesta ja osakemarkkinoille sijoittamisen aloittaminen ottaa enemmän aikaa. Tutkimusten mukaan kuluttajat ymmärtävät keskimäärin hyvin korkoa korolle -ilmiön, inflaation ja rahan aika-arvon, mutta esimerkiksi erilaisten rahoitustuotteiden ja hajauttamisen ymmärtäminen on monelle jo hankalaa (van Rooij ja muut, 2011, s. 450). Uudenlaisten rahoitusratkaisujen ja -instrumenttien markkinoille tulo aiheuttaa sen, että jatkuva oppiminen on myös talousasioissa pakollista.

Taloudellisen lukutaidon katsotaan olevan oma inhimillistä pääomaa kerryttävä muotonsa, jonka vuoksi yksilön oma panos taloudellisen lukutaidon kehittämiseen on merkittävä tekijä (Lusardi & Mitchell, 2014, s. 23–30). Inhimillisen pääoman lisääminen, kuten taloudellisen lukutaidon lisääminen, edistää yksilön taloudellisen hyödyn maksimoinnin lisäksi koko yhteiskunnan kannalta oleellista taloudellista kasvua (Andreosso-O'Callaghan, 2002). Taloudellisella lukutaidolla on vaikutusta yksilön lisäksi makrotaloudellisella tasolla (Fornero & Lo Prete, 2023, s. 13). Koronakriisissä ihmisten taloudellisella osaamisella ja käyttäytymisellä oli makrotaloudellisia vaikutuksia, jotka esimerkiksi vaikuttivat laajalti koko yhteiskuntaan (Lusardi & Mitchell, 2023, s. 138). Taloudellinen lukutaito korreloi positiivisesti mm. säästöjen, varallisuuden, inhimillisen pääoman ja tuloerojen suhteen kansallisella tasolla (Fornero & La Prete, 2023, s. 13), mikä edelleen korostaa yhteisön ja yhteiskunnan kannalta talousosaamisen merkitystä. Taloudellinen osaaminen ei pelkästään auta kuluttajaa itseään toimimaan järkevästi: kuluttajan taloudellinen osaaminen ja päätökset heijastuvat myös koko talouteen ja vaikuttavat talouden kasvuun makrotaloudellisella tasolla (Lusardi & Messy, 2023, s. 10). Koulutustaso, valtion taloudellinen kehitys sekä koulutuksen laatu vaikuttavat talouskasvuun (Andreosso-O'Callaghan, 2002). Kun kuluttajilla on tietämys taloudellisten asioiden hoitamisesta

sekä hallussaan taulukossa 1 esitellyt taloudellisen lukutaidon kulmakivet, voi hän onnistua kasvattamaan omalla taloudellisella toiminnallaan koko kansantalouden talouskasvua.

2.3 Haasteet talousosaamisen kehittymisessä

Talousosaamisen puute luo haasteita: osalle jo pankkitilin luominen voi olla merkittävä haaste (Lusardi & Messy, 2023, s. 2). Haasteet aiheuttavat sen, että kuluttajat eivät osaa maksimoida omaa hyötyään ja minimoida riskejään (Lusardi & Messy, 2023, s. 2). Esimerkiksi taloudellisen lukutaidon korkean tason myötä kuluttajilla on mahdollisuus tavoitella suurempaa vaurautta. Korkeamman taloudellisen lukutaidon tason on havaittu liittyvän vahvasti parempaan taloudelliseen asemaan, taloudelliseen joustavuuteen ja parempaan negatiivisiin shokkeihin varautumiseen sekä käsitykseen omasta taloudellisesta tilanteesta (OECD, 2018, s. 8).

Kuten kappaleessa 2.1 todettiin taloudelliseen osaamiseen ja sen tasoon vaikuttavat monet taustatekijät. Taloudellisen lukutaidon taso riippuu usein sosioekonomisesta statuksesta (Lusardi & Messy, 2023, s. 7). Osalle talousasioiden hoitaminen, kuten säästäminen ja laskujen maksaminen, on itsestäänselvyys ja niiden opiskeleminen voi tuntua turhalta. Jokaisella ei kuitenkaan ole samanlaisia lähtökohtia, esikuvia tai mahdollisuutta saada samanlaista taloudellista kasvatusta. Taloudellisen osaamisen puute voi vaikuttaa kuluttajan käyttäytymiseen suuresti ja aiheuttaa negatiivisia vaikutuksia taloudelliseen hyvinvointiin (Samuelsson ja muut, 2024, s. 13) ja sitä kautta myös sosiaaliseen ja fyysiseen hyvinvointiin. Taloudellisen lukutaidon puute on havaittavissa joka puolella maailmaa, myös taloudellisesti kehittyneissä maissa (Lusardi & Mitchell, 2023, s. 140). Matalan taloudellisen lukutaidon ja kotitalouksien huonon taloustilanteen välillä on havaittu vahvaa korrelaatiota (Haliassos ja muut, 2020, s. 951). Taloudellisen lukutaidon ja osaamisen tasoon liittyy vahvasti koulutustasot. Korkeakoulutettujen talousosaamisen on havaittu olevan parempaa kuin muiden (Samuelsson ja muut, 2024, s. 4). Matalammin koulutetut

päätyvät tutkimusten mukaan useimmiten hankkimaan enemmän kulutusluottoja ja lainoja läheisiltään, joiden vaikutuksesta he kärsivät taloudellisista haasteista (Samuelsson ja muut, 2024, s. 14–15).

Taloudellinen lukutaito ei Lusardin ja Mitchellin (2023, s. 142) mukaan tällä hetkellä kuulu yleissivistykseen. Talousosaamisen puute on kansallisesti merkittävä, sillä henkilöt, joilla ei ole taloudellista osaamista, eivät välttämättä ymmärrä talouteen vaikuttavien päätösten tärkeyttä. Lusardi ja Messy (2023, s. 3) mainitsevat, että valtiot, joissa on enemmän taloudellista lukutaitoa, ottavat paremmin vastaan muutokset sekä ovat aktiivisempia äänestäjiä. Yleisesti korkeammin koulutetut ovat aktiivisempia poliittisessa päätöksenteossa ja korkeammalla taloudellisen lukutaidon tasolla on sekä positiivinen että kausaalinen vaikutus äänestämiseen osallistumisessa (Fornero & Lo Prete, 2023, s. 20–22). Taloudellinen lukutaito ei lisää pelkästään yhden ihmisen tietämystä omasta rahankäytöstään, vaan se voi parhaimmillaan edistää koko kansakunnan tietämystä poliittisista päätöksistä ja edesauttaa demokratiaa. Tutkimusten mukaan taloudellisen lukutaidon ja demokraattisella päätöksenteolla on vaikutusta siihen, mihin suuntaan valtio kehittyy (Fornero & Lo Prete, 2023, s. 20). Taloudellisen lukutaidon voidaan siis sanoa vahvistavan tehokasta päätöksentekoa ja edistävän taloudellista hyvinvointia. On tärkeää, että taloudellinen osaaminen otetaan huomioon myös kansallisella tasolla, sillä taloustietoisemmat kansalaiset osallistuvat aktiivisemmin päätöksentekoon, jonka myötä myös talouskasvuun ja yhteiskunnan inklusiivisuuteen (Fornero & Lo Prete, 2023, s. 22–23).

2.4 Taloudellinen koulutus ja sen kehittäminen

Tutkimuksissa on havaittu koulutuksen ja taloudellisen lukutaidon tason välillä vahva korrelaatio (Jappelli & Padula, 2015, s. 386). Henkilöiden, jotka ovat saaneet taloudellista koulutusta, on havaittu tekevän parempia taloudellisia päätöksiä. Kuluttajalla on paremmat mahdollisuudet pärjätä markkinoilla, kun hän ymmärtää riskin, koron, inflaation ja

markkinoiden heilahtelun. Tarjoamalla taloudellista koulutusta eri elämänvaiheissa voidaan suoraan vaikuttaa niin kuluttajien taloudelliseen osaamiseen kuin taloudelliseen käyttäytymiseen (Lusardi & Mitchell, 2023, s. 148). Kaiser ja muut (2020) mainitsevat, kuinka talouskasvatuksella on kausaalisia vaikutuksia talousosaamiseen. Korkeammin koulutetuilla on tutkitusti parempi taloudellinen lukutaito, kun taas alemmin koulutetuilla on havaittavissa matalampaa talousosaamista (Samuelsson ja muut, 2024, s. 12–13). Korkeammin koulutetut osaavat toimia paremmin esimerkiksi puskurivarojen ja yllätyksellisten menojen kanssa kuin alemmin koulutetut (Samuelsson ja muut, 2024, s. 15–16).

Keinoina taloudellisen lukutaidon mittaamiseen nuoren väestön keskuudessa on käytetty esimerkiksi PISA-tutkimusta. PISA-tutkimuksen tulokset ovat vaikuttaneet siihen, että koulut ovat alkaneet lisäämään opintosuunnitelmiin talouskoulutusta (Lusardi & Messy, 2023, s. 7) tulosten heikkouden vuoksi. PISA-tutkimuksissa suomalaiset nuoret ovat kuitenkin olleet kärkipäässä taloudellisessa osaamisessa (Vaahtoniemi ja muut, 2023, s. 369). Koulutuksen avulla nuorilla on mahdollisuus vaikuttaa oman talousosaamisensa kehittymiseen, vaikka taloudesta ei kotona puhuttaisikaan aktiivisesti. Lisäksi nuoret pääsevät saamansa talouskoulutuksen avulla paremmin osallistumaan talouselämään, kun he tietävät siitä enemmän. Kun kuluttaja pääsee harjoittamaan taloustietojaan ja -taitojaan jo heti varhaisessa vaiheessa, tulee hän todennäköisemmin huolehtimaan talousasioistaan paremmin myös jatkossa.

Talouskoulutuksen tarjoaminen heti varhaisesta iästä asti on kannattavaa, sillä silloin taloudessa toimimisesta tulee arkipäivää (Fornero & Lo Prete, 2023, s. 14). Taloudellisen osaamisen lisäämisellä koulutukseen on positiivinen riippuvuus taloudellisen lukutaidon ja käyttäytymisen kehittymiseen (Samuelsson ja muut, 2024, s. 20). Kun taloudellinen kasvatus on aloitettu varhaisessa vaiheessa, on kuluttajilla paremmat mahdollisuudet pärjätä muun muassa sijoitusmarkkinoilla (Jappelli & Padula, 2015, s. 373). Vaahtoniemen ja muiden (2023, s. 377) mukaan koulutus aiheuttaa paremman ymmärryksen inflaatiosta: koulutuksen ja inflaation ymmärtämisen välillä on havaittavissa tilastollista

merkitsevyyttä. Taloudellisen lukutaidon merkittävyys on noussut ja siitä on tullut oma oppiaineensa monella eri koulutustasolla (Lusardi & Mitchell, 2023, s. 138). Oman oppiaineen lisäksi taloudellista lukutaitoa on implementoitu eri oppiaineisiin, kuten matematiikkaan, kieliin ja opinto-ohjaukseen (Vaahtoniemi ja muut, 2023, s. 269). Taloudellisen lukutaidon kehittämiseen tähtäävät ohjelmat on koettu tehokkaimmiksi silloin, kun ne on yksilöity tietyille ryhmille riippuen esimerkiksi iästä, sukupuolesta ja koulutustasosta (van Rooij ja muut, 2011, s. 450).

Sukupuolten välisen taloudellisen osaamisen eron pienentyminen johtuu osittain siitä, että kaikille taataan koulutusta varhaisesta vaiheesta lähtien (Fornero & Lo Prete, 2023). Fornero ja Lo Prete (2023, s. 18) mainitsevat kuitenkin, että lapsille sukupuolten mukaan suunnatuilla kouluaineilla, kuten matemaattisilla aineilla, on edelleen vaikutuksia eroihin taloudellisen osaamisen kannalta. OECD pyrkii vaikuttamaan siihen, että taloudellisen lukutaidon roolia nostettaisiin enemmän esiin taloudellisen hyvinvoinnin vuoksi niin yksilötasolla kuin kansallisella tasolla (Samuelsson ja muut, 2024, s. 13). Haliassos ja muut (2020, s. 977) ovat maininneet, että taloudellisen koulutuksen sisällöllä on enemmän merkitystä kuin koulutuksen tasolla, jotta tuloksia havaittaisiin taloudellisessa osaamisessa ja käytöksessä. Muodollisen koulussa annetun talouskoulutuksen lisäksi ihminen voi itseoppia käyttäen esimerkiksi nettikoulutuksia, applikaatioita ja kursseja sekä verkostoitumisen avulla oppia läheisiltään tai hakea taloudellista osaamista ammattilaisilta talousasiantuntijoilta (Tamplin, 2024).

Talousosaamisen suhteen ei voi kuitenkaan liikaa tuudittautua jo opittuihin taitoihin, vaan taloustilanteen eläessä koko ajan on tärkeää, että taloudesta opitaan jatkuvasti. Tieto ja osaaminen vanhenevat ajan myötä. Talousosaamisen ylläpitäminen vaatii kuluttajalta resursseja, aikaa ja rahaa sekä halua investoida kehittyäkseen talousasioissa (Lusardi & Mitchell, 2023, s. 146). Taloustilanne ja uusien rahoitusinstrumenttien kehittyminen vaativat sen, että taloudesta ollaan kiinnostuneita jatkuvasti. Jatkuvaan koulutukseen saadaan tukea oppilaitosten lisäksi työpaikoista. Työnantajat ja yritykset voivat jär-

jestää talouskoulutuksia, joiden avulla tietoisuutta taloudesta, budjetoinnista ja taloudenhallinnasta nostetaan aika ajoin esille. Talousoppimisen tuloksista ei hyödy ainoastaan työntekijä itse, vaan vaikutukset työnantajalle sekä koko yhteiskunnalle ovat merkittävät (Lusardi & Messy, 2023, s. 8). Erityisesti aikuisten tavoittaminen talouskoulutukseen on havaittu hankalaksi ja yleensä tällä ryhmällä on myös ajanpuutetta (Frisancho, 2023, s. 138). Kalmi ja muut (2023, s. 301) mainitsevat, että tarve aikuisten säännönmukaiselle talouskoulutukselle on olemassa. Lusardi ja Mitchell (2023, s. 141) mainitsevat tutkimuksen, jonka mukaan taloudellinen lukutaito laskee yhden prosentin per vuosi iäkkäämpien aikuisten keskuudessa. Tämän vuoksi on tärkeää tarjota mahdollisuus jatkuvaan koulutukseen talousasioissa, sillä myös kehittyneissä maissa taloudellinen lukutaito vähenee iän lisääntyessä (Lusardi & Mitchell, 2023, s. 143). Monet rahoituslaitokset ovat lähteneet mukaan taloudellista lukutaitoa edistäviin ohjelmiin mukaan tarjoamalla esimerkiksi iäkkäimmille asiakkailleen koulutuksia uusista rahoitusvälineistä ja teknologioista.

Talousosaamiskoulutuksen myötä myös teknologioiden ja digitalisaation levittyminen laajemmin on mahdollista (Fornero & Lo Prete, 2023, s. 23). Korkeammin koulutettujen ja korkean tulotason omaavilla on yleensä parempi teknologinen ja digitaalinen lukutaito (OECD, 2023, s. 7). Taloudellisen osaamisen merkitys on kasvanut digitalisaation myötä, sillä se on helpottanut raha-asioiden hoitamista (Fornero & Lo Prete, 2023). Digitalisaation seurauksena taloudellisten toimintojen suorittaminen on tullut vaivattomammaksi ja edullisemmaksi (Kalmi ja muut, 2023, s. 286). Toisaalta digitalisaation myötä talouteen on tullut uudenlaisia ilmiöitä, kuten turvallisuusuhkia ja moderneja rahoitustuotteita, jotka henkilöiden tulee ottaa huomioon taloudellisia asioitaan hoitaessaan (OECD, 2023). Digitaaliset talousympäristöt mahdollistavat esimerkiksi vaivattoman sijoittamisen, mutta tietämättömyys sijoitustuotteiden, kuten kryptovaluuttojen, toiminnallisuuksista aiheuttavat riskitekijöitä (Kalmi ja muut, 2023, s. 285). Digitaalinen talousosaaminen yhdistää perinteisen talousosaamisen ja digiosaamisen (Kalmi ja muut, 2023, s. 285). Digitaalinen taloudellinen lukutaito liittyy vahvasti esimerkiksi netissä tapahtuvien huijaus-

ten havaitsemiseen, turvallisten ostosten tekemiseen sekä salasanojen turvalliseen käyttämiseen. Nettihuijauksien estämiseksi tulisi suunnitella ja toteuttaa kampanjoita, joiden avulla tietoisuutta lisättäisiin (OECD, 2020, s. 50).

3 Talousosaamisen ulkoisvaikutukset

Ulkoisvaikutusten vuoksi taloudellinen osaaminen leviää yhtä henkilöä laajemmalle. Pitkällä aikavälillä talousosaamisen ulkoisvaikutukset leviävät laajalle, mikä rohkaisee edistämään taloustietämystä yhä edelleen sen kustannustehokkuuden ansiosta (Haliassos ja muut, 2020, s. 953). Kuten Lusardi ja Messy (2023) sekä Kallenos ja muut (2022) ovat todenneet, on talouskoulutuksella ollut positiivisia ulkoisvaikutuksia. Esimerkiksi koulutuksen avulla voidaan tavoittaa enemmän ihmisiä kuin vain ne, jotka koulussa ovat käyneet.

Talousosaamista voidaan tutkia inhimillisen pääoman kertymisen kautta. Inhimilliseen pääomaan investoiminen tapahtuu esimerkiksi koulutuksen ja työssäoppimisen myötä, joista varsinkin koulutuksella on havaittu olevan taloudellinen merkitys (Becker, 1964). Positiivinen riippuvuus korkeamman koulutuksen ja taloudellisen lukutaidon välillä tuottaa positiivisen ulkoisvaikutuksen, jonka myötä panostaminen talousosaamiseen on saanut tutkimuksissa taakseen luotettavaa näyttöä sen kustannustehokkuudesta, sillä positiivisten ulkoisvaikutusten myötä osaaminen leviää laajalle (Frisancho, 2023, s. 149). Talouskoulutuksen antamista vain tietylle ryhmälle, kuten nuorille, on kritisoitu, mutta toisaalta otettaessa ulkoisvaikutukset huomioon, on talousosaaminen leviäminen laajempaa kuin vain pelkästään kohderyhmälle (Haliassos ja muut, 2020, s. 951). Tutkimuksissa on toisaalta havaittu, että välttämättä korkeakoulutus yksinään ei takaa täydellistä osaamista taloudellisista asioista, vaan koulutuksen rinnalle kaivataan omaa kiinnostusta ja lisäpanosta (Lusardi & Mitchell, 2023, s. 142).

Luvussa 3.1 käydään läpi lähipiirin vaikutuksia yksilön taloudelliseen käyttäytymiseen ja talousosaamisen kehittymiseen. Luku 3.2 esittelee kaupungistumisen myötä tapahtuvan alueen talousosaamisen tason kehittymisen ja alueella asuvien henkilöiden vaikutusta muiden alueella asuvien henkilöiden taloudellisen osaamisen tasoon. Poliittisten talousohjelmien suosituksiin ja ohjelmien kautta havaittaviin ulkoisvaikutuksiin perehdytään luvussa 3.3.

3.1 Lähipiirin talousosaamisen ulkoisvaikutukset

Taloudellisen käyttäytymisen ulkoisvaikutukset voivat levitä kuluttajien lähipiirissä. Esimerkiksi van Rooij ja muut (2011, s. 462) mainitsevat, kuinka sisarusten ja vanhempien negatiiviset talouden käänteet ovat kehittäneet henkilölle korkeamman talousosaamisen tason. Henkilöt ikään kuin oppivat ulkoisvaikutusten ja kerrottujen kokemusten kautta tarkkailemaan paremmin omaa taloudellista käyttäytymistään. Inhimillisen pääoman kertymismallin mukaan ulkoisvaikutuksen suunta on yleensä vanhemmilta lapsille (Frisancho, 2023, s. 140). Suunta voi olla kuitenkin myös päinvastainen. Aikuisten tavoittamista on tutkittu muun muassa lapsille tarjotun koulutuksen ja sen myötä vanhemmille sekä läheisille havaittujen ulkoisvaikutusten avulla (Frisancho, 2023). Taloudellinen osaaminen ja lukutaito ovat levinneet oppilailta myös oppilaiden vanhemmille ja lähipiirille. Kallenos ja muut (2022) havaitsivat tutkimuksessaan, että talousopetusta saaneiden yliopisto-opiskelijoiden vanhemmilla havaittiin talousosaamisen parantuneen ulkoisvaikutusten myötä. Lapsille ja nuorille tarjotulla talouskoulutuksella on positiivisia vaikutuksia heidän vanhempiensa talousosaamiseen varsinkin köyhemmissä talouksissa (Frisancho, 2023). On havaittu, että vanhemmat kuuntelevat samassa taloudessa asuvia tyttäriään taloudellisessa päätöksenteossa enemmän (Frisancho, 2023, s. 140). Nuorten ja ylipäätään naisten on myös havaittu pysyttäytyvän pidempään esimerkiksi kiinni sijoituspäätöksissään. Taloudellinen osaaminen ei tutkimusten mukaan riipu pelkästään koulutuksen tasosta, vaan myös muut tekijät vaikuttavat talousosaamisentasoon (van Rooij ja muut, 2011, s. 460). Nuoret yleensä oppivat koulutuksensa myötä taloudesta ja kiinnostuvat kehittämään osaamistaan myös vapaa-ajalla, jolloin heillä on mielenkiintoa panostaa taloudelliseen osaamiseensa (Lusardi & Mitchell, 2023, s. 146). Frisancho (2023, s. 145) mainitsee, että tutkimuksissa vanhemmat, joiden lapset olivat saaneet talouskoulutusta, vastasivat kysymyksiin inflaatiosta ja korkotasosta keskimääräistä enemmän oikein. Esimerkiksi positiivisten ulkoisvaikutusten myötä vanhempien maksukyvyttömyysriskin huomattiin alentuneen (Frisancho, 2023, s. 139).

Lähipiirillä on suuri vaikutus yksilön käyttäytymiseen (Haliassos ja muut, 2020, s. 960). Lähipiirin ja sosiaalisten verkostojen kautta taloudesta oppiminen voi olla houkuttelevampaa, koska se on usein edullisempaa ja voi tarjota objektiivisemman näkökulman kuin asiantuntijat (Lachance, 2014, s. 270). Sosiaalinen vuorovaikutus perheen ja ystävien kanssa voi madaltaa kuluttajan kynnystä ottaa talousneuvoja vastaan, jolloin samaan aikaan lähipiiri pääsee vaikuttamaan kuluttajan taloudellisiin päätöksiin (Brown ja muut, 2008, s. 1510). Lachancen (2014, s. 270) mukaan myöskään sosiaalisen median vaikutusta henkilön taloudellisen osaamisen kehittämisessä ei saa jättää huomiotta. Sosiaalinen media tarjoaa laajan alustan tiedon levittämiselle ja oppimisen kehittämiselle. Toisaalta sosiaalisessa mediassa on hyvä muistaa lähdekriittisyys, sillä sosiaalisessa mediassa välitetty informaatio ei välttämättä ole virheetöntä.

Haliassos ja muut (2020, s. 967) nostavat esille kysymyksen siitä, onko taloudellisen osaamisen ulkoisvaikutukset jäljittelyä vai tapahtuuko tiedonvaihtoa oikeasti. Kuten he ovat maininneet, omaisuuden hallinnan jäljittely kannustaa yksilöitä sijoittamaan varojaan ja toivomaan, että muut seuraavat heidän esimerkkiään. Tiedonvaihto kannustaa edistämään korkeakoulutusta siten, että koulutetut voivat jakaa tietämystään lähipiirilleen, jotta lähipiirillä olisi tarvittavat tiedot säästämiseen ja sijoittamiseen. Vaikka lähipiiri ei keskustelisi aktiivisesti talousasioista, voi taloudessa toimimisen kestävämpi käytös kuitenkin implementoitua enemmän koulutetulta vähemmän koulutetulle osapuolelle (Frisancho, 2023). On myös todettu, että henkilöt, joilla on matalampi talousosaaminen, turvautuvat enemmän läheistensä antamaan talousneuvontaan (van Rooij ja muut, 2011, s. 450). Yan ja muut (2021) sekä Lachance (2014) painottavat, että sosiaaliset verkostot ovat merkittävässä roolissa talousosaamisen kehittymisessä ja leviämisessä. Jäljittelyn vaikutusten on havaittu olevan pienempiä kuin sosiaalisen vuorovaikutuksen aiheuttaman tiedonvaihdon vaikutukset lähipiirin talouskäyttäytymiseen riippumatta siitä, millaista omaisuutta tai sijoituskohteita koulutetuilla on (Haliassos ja muut, 2020, s. 972). Tulokset viittaavat siihen, että talousosaamisen ulkoisvaikutuksilla on todellista merkitsevyyttä muiden ihmisten talouskäyttäytymiseen ja nimenomaan talousoppimiseen.

Koulutettujen henkilöiden lähipiiri saa osakseen enemmän tietoa ja taitoa talousasioista kuin esimerkiksi ei-koulutettujen. Korkeammin koulutetuilta löytyy enemmän taloustaitoa, jota he voivat jakaa eteenpäin. Esimerkiksi henkilöt, jotka ovat korkeasti koulutettuja, pyrkivät yleensä säästämään enemmän rahaa esimerkiksi eläkettä varten (Lusardi & Mitchell, 2023, s. 146). Tiedon välittymistä korkeammin koulutetuilta alemmin koulutetuille tukevat myös Haliassoksen ja muiden (2020, s. 984) tulokset siitä, kuinka esimerkiksi sijoituksien hajauttaminen on parantunut ei-koulutettujen keskuudessa. Korkeamman koulutuksen ja taloudellisen lukutaidon välillä on havaittavissa positiivinen riippuvuus (Vaahtoniemi ja muut, 2023, s. 375).

3.2 Alueellisen talousosaamisen kehittyminen

Suomessa muuttoliike maalta kaupunkeihin on ollut trendinä viime vuosikymmeninä, mutta nykyään suurin osa muuttoliikkeestä tapahtuu kaupunkien välillä ja vain yksi viidesosa muutoista tulee maaseudulta (Tilastokeskus, 2021). Muuttoliikkeen seurauksena on vuosikymmenien aikana tapahtunut kaupungistumista. Perimmäinen syy kaupunkeihin muuttamiseen aikaisemmin oli se, että kaupungeissa on mahdollisuus kehittää taitotasoaan ja kasvattaa inhimillistä pääomaa (Lucas, 2014, s. 55). Pitkään jatkuneen muuttoliikkeen ja kaupungistumisen seurauksena esimerkiksi taloudellinen lukutaito on lisääntynyt etenkin kaupungeissa. Maaseutualueilla havaitaan heikompaa taloudellista osaamista kuin kaupungeissa, mikä voi johtua siitä, että kaupungeissa tapahtuu tiedonvaihtoa sosiaalisen vuorovaikutuksen seurauksena enemmän kuin maaseudulla (Lusardi & Mitchell, 2014, s. 20). Taloudellisen lukutaidon ulkoisvaikutukset ovat kuitenkin valuneet myös maalle, mikä on vaikuttanut positiivisesti koko kansantalouden taloudellisen lukutaidon osaamiseen (Yan ja muut, 2021, s. 1885). Yan ja muut mainitsevat (2021), että kaupungistumisesta johtuvat positiiviset ulkoisvaikutukset ovat merkityksellisiä talouskasvulle. Tuottavuuden on katsottu olevan suurempi lähempänä yliopistokaupunkeja (Andersson ja muut, 2009, s. 12).

Lachance (2014) on tutkinut samalla alueella asuvien henkilöiden taloudellisen osaamisen tasoja toisiinsa. Hän on havainnut, että samassa naapurustossa korkeammin koulutettu saa paremmat tulokset talousosaamista mittaavassa kyselyssä. Korkeamman koulutustason ja taloudellisen lukutaidon välillä havaittu positiivinen riippuvuus ja lähipiirin välillä tapahtuva tiedonvaihto aiheuttavat sen, että esimerkiksi lähipiirin ja naapureiden talousosaaminen ja -käyttäytyminen vaikuttavat yksilön valintoihin tiedonsiirron kautta, jolloin ulkoisvaikutuksista tulee toimivia (Haliassos ja muut, 2020, s. 978–979). Brown ja muut (2008, s. 1526) toteavat, että naapurustossa tapahtuu suullista taloudellista tiedonvaihtoa, jonka myötä alueen taloudellinen osaaminen ja käyttäytyminen ovat samankaltaisia. Tutkimusten mukaan kaupungeissa henkilöt, jotka ovat aktiivisia keskustelemaan taloudesta lähipiirinsä kanssa, hyötyvät kaupungistumisen tuomasta taloudellisen lukutaidon ulkoisvaikutuksesta enemmän kuin muut (Yan ja muut, 2021, s. 1889). Kaupungistumisen myötä ihmiset ovat myös halukkaita vaihtamaan ideoitaan ja kerääntymään yhteen teknologian tuomista etämahdollisuuksista huolimatta (Suomen Pankki, 2018, s. 38). Yan ja muut (2021, s. 1890) tuovat esille myös, että taloudellisen lukutaidon tuomaan hyötyyn vaikuttaa sosiaalisten suhteiden ja kanssakäymisen lisäksi myös aika, jonka muualta muuttanut viettää kaupungissa.

Aikaisemmat tutkimukset ovat tutkineet kaupungistumisen ja riskinottokyvyn yhteyttä toisiinsa. Kaupungistumisen on havaittu muuttavan kaupunkeihin muuttaneiden riskinottohalukkuutta uuteen ympäristöön integroitumisen ja itsevalintavaikutuksen myötä (Shi & Yan, 2018, s. 223). Itsevalintavaikutuksella riskinotossa tarkoitetaan sitä, kun kuluttajat valitsevat heidän riskipreferenssiinsä sopivia tilanteita. Henkilöt saattavat muuttaa kaupunkeihin etsimään parempia taloudellisia mahdollisuuksia. Urbanisaatio eli kaupungistuminen vaikuttaa ihmisten taloudelliseen käyttäytymiseen ja muokkaa riskinsietokykyä sekä sosioekonomisia rakenteita (Shi & Yan, 2018, s. 226). Shi ja Yan (2018, s. 219) havaitsivat tutkimuksessaan, että enemmän riskiä sietävät maaseudunasukkaat ovat valmiimpia muuttamaan kaupunkeihin. Kun muuttajia on verrattu maaseudulle jääneisiin, on havaittu tilastollisesti merkitsevä yhteys, että muuttajat sijoittavat todennäköisemmin riskisiin rahoitustuotteisiin kuin maaseudulle jääneet (Shi & Yan, 2018, s. 222).

Tähän voi vaikuttaa osaltaan myös kaupungin asuinalue: samalla alueella asuvilla kuluttajilla on vaikutusta toistensa taloudellisiin päätöksiin ja sitä kautta myös taloudelliseen käyttäytymiseen (Lachance, 2014, s. 252). Brown ja muut (2008, s. 1510) mainitsevat, että yksilön taloudellisiin päätöksiin vaikuttaa yhteisö. Yhteisössä havaittu noussut osakkeenomistus on nostanut myös yksilön halua sijoittaa osakkeisiin ja näiden tekijöiden välillä havaittu yhteys on erittäin tilastollisesti merkitsevä (Brown ja muut, 2008, s. 1526).

Väestö hakeutuu kaupunkeihin myös palveluiden saatavuuden takia. Kaupungeissa on tarjolla enemmän mm. talouspalveluja ja -neuvontaa, jonka vuoksi kaupungeissa sekä tietyillä asuinalueilla voidaan havaita parempaa taloudellista osaamista (Haliassos ja muut, 2020, s. 951). Kaupungeissa on paremmin palveluita ja koulutusmahdollisuuksia, jotka tukevat inhimillisen pääoman kehittymistä (Shi & Yan, 2018, s. 226). Haliassos ja muut (2020, s. 964) havaitsivat tutkimuksessaan, että asuinalueilla, joilla asuu liiketoiminnan, taloustieteen koulutuksen tai korkeakouluopintoja suorittaneita, ulkoisvaikutukset muuhun asuinalueen väestöön verrattuna ovat tilastollisesti merkittäviä varallisuuteen ja osakemarkkinoille osallistumiseen nähden. Taloudellisen lukutaidon ulkoisvaikutukset lisääntyvät tasaisesti, kun taloustietämystä on tietyllä asuinalueella paljon (Haliassos ja muut, 2020, s. 982). Andersson ja muut (s. 12, 2009) toteavat, että yliopistotutkijoiden aiheuttamat ulkoisvaikutukset ovat keskittyneitä yliopistokaupunkien läheisyyteen 5–10 kilometrin säteellä. Yksilön henkilökohtaisen talousosaamistason ja postinumeroalueen koulutustason välillä on havaittu tutkimuksissa olevan positiivinen vaikutus (Lachance, 2014, s. 263).

Vaahtoniemen ja muiden (2023, s. 377) mukaan Suomessa ei ole havaittavissa suuria alueellisia eroja taloudellisessa lukutaidossa ja osaamisessa. Lachance (2014, s. 271) kuitenkin mainitsee, että asuinalueilla, joilla on alemmin koulutettuja henkilöitä, on huomattavasti vähemmän korkeakoulutettuja henkilöitä, mikä johtaa vähäisempään taloudelliseen inhimilliseen pääomaan alueella. Kalmi ja muut (2023, s. 298) ovat tutkimuksessaan havainneet, että Pohjois-Suomessa on korkein taloudellisen tietämyksen taso.

3.3 Poliittiset suositukset ja taloudellisen lukutaidon ulkoisvaikutukset

Monet tutkimukset korostavat talouskoulutusohjelmien hyötyvaikutuksia yksilöille, mutta ulkoisvaikutuksia ei tarkastella laajasti (Kallenos ja muut, 2022, s. 4). Koska taloudellisen lukutaidon katsotaan olevan perinteisen lukutaidon ohella yksi ihmisen tärkeimmistä perustaidoista, tulisi talousosaamiseen ja koulutukseen panostaa kansallisella tasolla. Talouskoulutusohjelmilla voidaan havaita olevan ulkoisvaikutuksia, kun talousosaamista siirtyy henkilöiltä toisille (Kallenos ja muut, 2022, s. 2). Kansallisella tasolla taloudellinen osaaminen on nostettu osaksi talousstrategioita (Frisancho, 2023, s. 138; Kaiser ja muut, 2020, s. 2).

Kansainvälisellä tasolla tarkasteltuna taloudellinen stressi ja huoli on läsnä monen elämässä myös korkean tulotason maissa (OECD, 2020, s. 54). Poliittisten toimijoiden tulisi lisätä väestön taloudellisen osaamisen tasoa koulutusohjelmien avulla (OECD, 2020; Lusardi ja Messy, 2023, s. 2). Monet maat ovat käynnistäneet ohjelmia taloudellisen lukutaidon parantamiseksi (Lusardi & Messy, 2023, s. 3). Esimerkiksi Suomessa on asetettu tavoite, että vuoteen 2030 Suomessa on maailman paras taloudellinen lukutaito kansan keskuudessa (Suomen Pankki, 2021; Kalmi ja muut, 2023, s. 303). Koulutusohjelmien laajentaminen eri koulutustasoille ja koulutusohjelmien räätälöinti eri kohderyhmille edistävät taloudellisen osaamisen kehittymistä. Taloudellisen lukutaidon edistämiseksi tehdyt ohjelmat ovat osoittautuneet kustannustehokkaiksi (Lusardi & Mitchell, 2023, s. 148). Kustannustehokkuutta lisää se, että taloudellinen osaaminen levittyy ulkoisvaikutusten avulla laajemmalle yleisölle (Kallenos ja muut, 2022, s. 2) kuin vain talouskoulutusta henkilökohtaisesti kouluissa saaneille yksilöille. Suomessa on lisätty taloudellista koulutusta, jonka myötä taloudellinen lukutaito on lisääntynyt (Vaahtoniemi ja muut, 2023, s. 369). Tähän on osaltaan vaikuttaneet pankkien, talousinstituuttien ja muiden oppilaitosten lisääntyneet taloudellista lukutaitoa edistävät ohjelmat ja strategiat (Vaahtoniemi ja muut, 2023, s. 369). Digitaaliset kanavat tarjoavat mahdollisuuden talousosaamisen levittämiselle tehokkaasti, joten päättäjien tulisi rohkaista kuluttajia käyttämään kanavia hyväkseen (OECD, 2020, s. 50).

Taloudellisen osaamisen edistämisellä pyritään ehkäisemään syrjäytymistä ja tarjoamaan samanlaisia mahdollisuuksia kuluttajille pärjätä taloudessa (Suomen Pankki, 2018, s. 38). Taloudellista lukutaitoa edistävien ohjelmien tavoitteena on taloudellisen tasaarvon parantaminen väestön keskuudessa sekä sosiaalisten kustannusten vähentäminen. Talouskoulutusohjelmien ytimenä on niin yksilön kuin yhteiskunnan talouden vahvistaminen sekä taloudellisen hyvinvoinnin ja talouskasvun kehittäminen (OECD, 2020, s. 35). Monella oli koronakriisin seurauksena vaikea taloustilanne, joten OECD (2020, s. 50) ehdotti tutkimuksessaan, että poliittisten päättäjien tulisi rohkaista kuluttajia panostamaan inhimillisen pääomansa lisäämiseen ja kouluttautumalla talousosaamisen suhteen, jolloin he voisivat tulevaisuudessa varautua paremmin negatiivisiin shokkeihin.

Jotta talousosaamisstrategian toteutumista voidaan seurata, tulee suomalaisten taloudellisen osaamisen tasosta tehdä säännöllisen väliajoin tutkimuksia (Kalmi ja muut, 2023, s. 303). Poliittisten päätösten avulla tulisi vahvistaa talousosaamisen perustaitoja, kuten budjetointia ja säästämistä, kannustaa positiiviseen taloudelliseen käyttäytymiseen ja kestäviin taloudellisiin päätöksiin, ottaa huomioon eri ryhmien tarpeet sekä ymmärtää taloudellisen hyvinvoinnin merkitys talouskoulutuksessa ja laajemmissa poliittisissa ohjelmissa (OECD, 2020). OECD on käynnistänyt myös aikuisille suunnatun PIAAC-tutkimusohjelman, jossa testataan lukutaitoa, numerotaitoa ja ongelmanratkaisutaitoa sekä näiden yhteyttä sosiaaliseen ja taloudelliseen hyvinvointiin sekä siihen, miten hyvin koulutus tuottaa näitä taitoja (Jyväskylän yliopisto, 2024). Lusardin ja Mitchellin (2014, s. 7) mukaan talousosaamista tulee tutkia, jotta poliittisten päätösten kautta voidaan kohdentaa poliittisia ohjelmia oikein.

4 Aineisto ja menetelmä

Luvussa 4 esitellään tutkielmassa tehdyn tutkimuksen pohjana käytettyä dataa sekä kysymysasettelua. Samaa aineistoa on hyödynnetty Kalmin ja muiden (2023) tutkimuksessa. Luku 4.1 esittelee käytetyn aineiston. Luvussa 4.2 käydään läpi tutkimuksessa käytettyä kysymysasettelua sekä talousosaamista kuvaavan muuttujan muodostumista. Luvussa 4.3 käydään läpi tutkimuksessa käytettävät empiiriset menetelmät.

4.1 Aineisto

Tutkimuksen aineistona käytetään vuoden 2023 tammi- ja helmikuun aikana kerättyä dataa 18–80-vuotiaiden suomalaisten taloustietämyksestä. Aineisto on kerätty internet-kyselynä. Kyselyyn vastanneita on 1797 henkilöä ympäri Suomea. Kyselyssä on hyödynnetty OECD:n kansainvälistä talousosaamiskyselyä. Samaa aineistoa on käytetty Kalmin ja muiden (2023) tutkimuksessa. Aineistoa on muokattu, jotta sen dataa on voitu käyttää empiiristen tutkimusten suorittamiseksi. Aineistosta on poistettu epärelevantteja ja -valideja vastauksia. Muun muassa aineistosta on poistettu liian nopeat vastaukset, jotka vaikuttivat epäluotettavilta. Aineistosta on poistettu postinumerovastauksia (esim. 12345) ja koulutustasovastauksia (esim. elämänkoulu), joiden voidaan olettaa olevan virheellisiä ja täten epäluotettavia. Lisäksi tyhjät vastaukset tai kyselyn vastausvaihtoehdot ”en halua vastata” ja ”en halua sanoa” on joko korvattu tietyllä arvolla tai jätetty huomiotta. Aineiston avulla on luotu erilaisia muuttujia, jotta tutkimus on voitu suorittaa halutuilla menetelmillä. Muuttujia käydään läpi tarkemmin luvussa 5.1.

4.2 Kysymysasettelu ja taloudellisen osaamisen tasoa mittaavan muuttujan muodostaminen

Ihmisten taloudellista lukutaitoa voidaan mitata mittaamalla heidän ymmärrystään taloudesta yksinkertaisilla kysymyksillä koroista, inflaatiosta ja riskistä. Ihmiset tekevät elämänsä aikana monia taloudellisia päätöksiä, jonka vuoksi edellä mainittujen perusasioiden ymmärtäminen on erittäin tärkeää (Lusardi & Mitchell, 2023, s. 137). Suomen Pankki (2018, s. 38) luettelee talousopetuksen kulmakiviksi ymmärryksen peruskäsitteistä kuten prosenttilaskusta, korkoa korolle -ilmiöstä, rahan aika-arvosta, riskistä ja tuotosta sekä hajauttamisesta. Jos kuluttajat eivät tiedä perusasioita, on heidän vaikeampaa ymmärtää myöskään monimutkaisempia taloudellisia kysymyksiä.

Tutkimuksessa käsitellään talousosaamiskysymysten avulla vastaajien tietämystä talouden peruskäsitteistä. Tutkimuksen talousosaamiskysymykset mukailevat ”Big Three” -kysymysasettelua. Lusardi ja Mitchell (2023) sekä Vaahtoniemi ja muut (2023) esittelevät tutkimuksissaan kysymysasetelman ”Big Three”, jossa kysymysten tarkoituksena on mitata ihmisten taloudellista osaamista perusasioista ilman, että heille on kysymysten sisällä selitetty koron, inflaation tai riskin toiminnallisuuksia. Kysymysasettelulla testataan täten samalla ihmisten lukutaito taloudellisista käsitteistä (Lusardi & Mitchell, 2023, s. 139; Samuelsson ja muut, 2024, s. 9). Vastaajille on annettu mahdollisuus vastata kysymyksiin myös vaihtoehdoilla ”en osaa sanoa” tai ”en halua vastata”, jotka ehkäisevät vastaajan arvalla heittämiä vastauksia. Tutkimuksessa käytetty kysymysasettelu yhdistää sekä monivalintakysymyksiä että avoimia vastauksia. Tutkimuksessa käytetään talousosaamiskysymysten lisäksi hyväksi muita kysymyksiä, joiden vastauksilla voidaan kuvitella olevan vaikutus yksilön taloudellisen osaamisen kertymiseen. Tällaisia taustatekijöitä ovat muun muassa ikä, sukupuoli, koulutustaso, asuinpaikka, tulotaso, riskipreferenssi ja vanhempien koulutustaso.

Tutkimuksessa keskitytään aineiston viiteen eri talousosaamista mittaavaan kysymykseen, jotka on esitelty alla olevassa taulukossa 2. Esitetyt kysymykset perustuvat talou-

dellisen lukutaidon kulmakiviin ja mittaavat vastaajien taloudellista osaamista. Tutkielmassa kysymyksiin viitataan lyhenteillä K1, K2, K3, K4 ja K5. Samat kysymykset löytyvät liitteestä 1 kysymysnumeroiden 25-29 alta. Taulukkoon 2 oikeat vastaukset on merkitty *-merkillä ja avoimiin kysymyksiin oikea vastaus on kirjoitettu vastausvaihtoehdon perään.

Taulukko 2. Talousosaamista mittaavat kysymykset aineistosta.

KYSYMYS	VASTAUSVAIHTOEHDOT
K1: Oletetaan, että laitat 1000 € säästötilille, jolla on taattu 2 prosentin vuosikorko. Vuotuinen inflaatio on 4 prosenttia, etkä laita tai nosta rahaa tältä tililtä. Vuoden päästä voit nostaa:	1) Enemmän kuin tänään 2) Yhtä paljon kuin tänään 3) Vähemmän kuin tänään* 4) En osaa sanoa 5) En halua vastata
K2: Lainaat ystävällesi 25 euroa ja hän maksaa sinulle 25 euroa takaisin seuraavana päivänä. Kuinka paljon hän maksoi korkoa lainallesi?	1) Avoin vastaus euroissa, 0 € 2) En osaa sanoa 3) En halua vastata
K3: Oletetaan, että laitat 100 € säästötilille, jolla on taattu 2 prosentin vuosikorko. Et laita tai nosta rahaa tältä tililtä. Kuinka paljon tililläsi on rahaa vuoden päästä, kun tilille on maksettu korko? Oleta, ettei tuotosta tarvitse maksaa veroa eikä tiliin liity muita maksuja.	1) Avoin vastaus euroissa, 102 € 2) En osaa sanoa 3) En halua vastata

K4: Entä kuinka paljon tilillä on viiden vuoden kuluttua, jos et edelleenkään tee talletuksia tai nostoja, ja korko pysyy samana?	1) Yli 110 €* 2) Tasan 110 € 3) Alle 110 € 4) Kysymykseen on mahdotonta vastata annetuilla tiedoilla 5) En osaa sanoa 6) En halua vastata
K5: On usein mahdollista vähentää sijoittamisen riskiä sijoittamalla monipuolisesti eri osakkeisiin, pikemminkin kuin sijoittamalla vain yhteen yritykseen.	1) Tosi* 2) Epätosi 3) En osaa sanoa 4) En halua vastata

Yksilön henkilökohtaista talousosaamisen tasoa havainnollistetaan muuttujalla TO. Talousosaamisen taso määritellään ja pisteytetään tutkimuksessa taulukon 2 kysymysten avulla. Kysymyksiin oikein vastanneet ovat saaneet aina yhden pisteen per oikein vastattu kysymys. Väärin tai vastaamatta jättäneet ovat saaneet nolla pistettä. Vastausvaihtoehdot ”en osaa sanoa” ja ”en halua vastata” on sisällytetty tutkimukseen arvolla 0. Vastaajan minimipistemäärä on nolla ja maksimipistemäärä viisi. Pisteet voivat vaihdella vastaajan mukaan nollasta viiteen, mutta lopullinen pisteytys on uudelleen skaalattu välille 0–100. Jatkossa, kun tutkielmassa puhutaan talousosaamispisteistä tai talousosaamisen tasosta, tarkoitetaan talousosaamista, joka on määritelty uudelleen skaalattujen talousosaamispisteiden avulla. Kuviossa 1 on havainnollistettu, kuinka talousosaamispisteet ovat jakautuneet vastanneiden kesken.

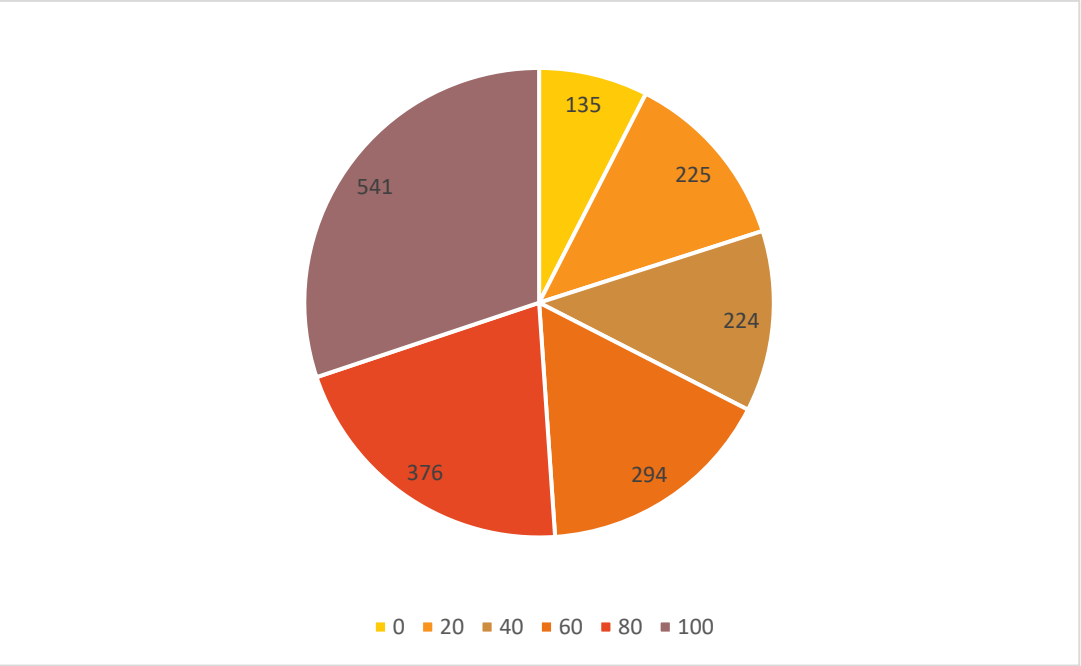

Kuvio 1. Talousosaamispisteiden jakautuminen vastanneiden kesken.

Kuviosta 1 voimme havaita, että vastaajista 541 henkilöä saa 100 pistettä. Sata pistettä saaneet vastaajat ovat saaneet kaikki vastaukset talousosaamiskysymyksiin oikein. Keskiarvo kaikkien kyselyyn vastanneiden talousosaamispisteistä on 64,22. Keskiarvo on melkein sama kuin OECD:n (2023) saama tulos suomalaisten taloudellisen lukutaidon tasosta: keskimäärin Suomessa taloudellisen lukutaidon taso on pisteytetty 62 pisteen tasolle sadasta pisteestä. Vain pieni osa vastaajista, 135 henkilöä, on vastannut kaikkiin talousosaamista mittaaviin kysymyksiin väärin ja saaneet nolla pistettä. Alla oleva kuvio 2 havainnollistaa, kuinka monta vastanneista on vastannut kysymyksiin oikein, väärin tai vaihtoehdoilla ”en osaa sanoa” tai ”en halua vastata”.

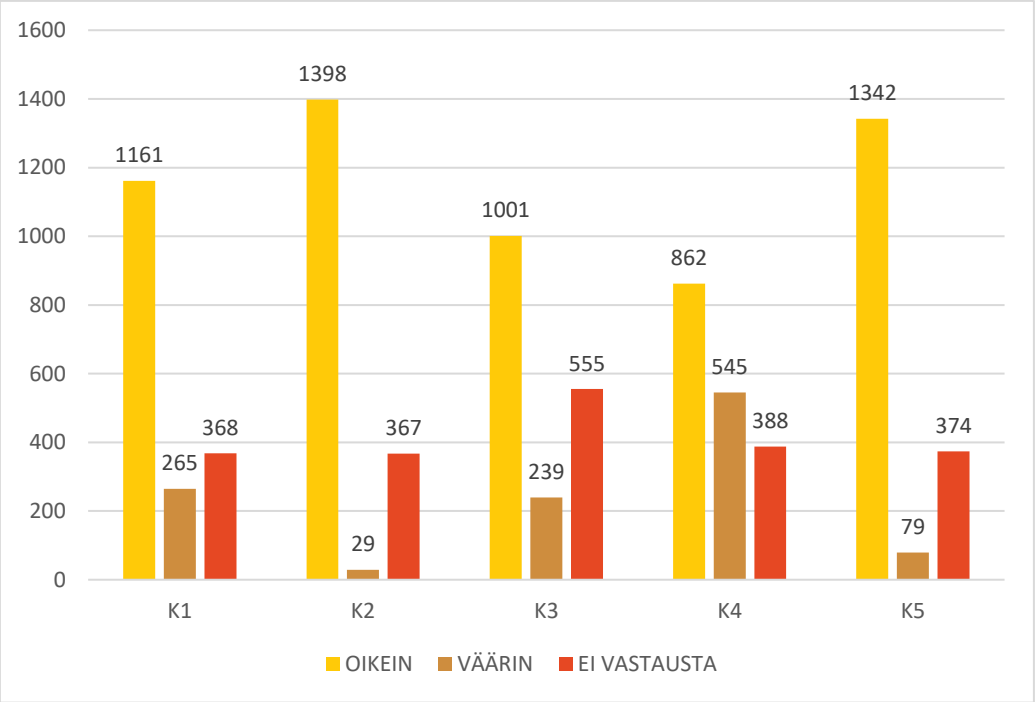

Kuvio 2. Yhteenveto talousosaamiskysymysten vastauksista.

Tarkastellaan talousosaamiskysymystä K1, joka on monivalintakysymys koskien inflaation vaikutusta ostovoimaan. Inflaatiokysymykseen oikein vastanneita on 1161, väärin vastanneita 265 ja tyhjiä vastauksia 368 kappaletta. Tyhjillä vastauksilla tarkoitetaan vastaneiden ”en osaa sanoa” ja ”en halua vastata” vastauksia. Jotta kuluttajat voivat ymmärtää inflaation, heidän tulee osata lukea taloutta (Samuelsson ja muut, 2024, s. 2). Tutkimuksista käy ilmi, että tietyillä ikäluokilla inflaation ymmärtäminen on parempaa, sillä he ovat kokeneet inflaation talouskriisien kautta elämässään aikaisemmin (Vaahtoniemi ja muut, 2023, s. 377). Tutkimusten mukaan (OECD, 2023) inflaation ymmärtää 84 % aikuisista, mutta rahan aika-arvon vain 63 %.

Kysymykset K2 ja K3 ovat avoimia kysymyksiä, joihin vastaajat ovat saaneet jättää vastaukseksi euromääräisen summan. Kysymykset käsittelevät korkoa ja sen toiminnallisuuksia, kuten korkotason ymmärtämistä ja korkotason laskemista. Kysymykseen K2 vastaajat ovat vastanneet suhteellisen hyvin oikein, sillä vääriä vastauksia on 29 kappaletta ja oikeita vastauksia 1398 kappaletta. Kuitenkin vastaamatta jättäneitä on silti 367. Kysymykseen K3 on vastattu enemmän väärin tai jätetty vastaamatta kuin kysymykseen K2,

vaikka kyseessä on samankaltainen koron toiminnallisuutta kysyvä kysymys. Kysymykseen K4 korkoa korolle -ilmiöstä oikein vastanneita on esitetyistä talousosaamista mittaavista kysymyksistä vähiten: vain 862 vastaajaa on vastannut oikein. Väärin vastanneita oli 545 kappaletta ja tyhjiä vastauksia 388 kappaletta. OECD:n tutkimuksen mukaan (2023) 77 % aikuisista ymmärtää riskin ja tuoton, mutta korkoa korolle ilmiön ymmärtämisessä on hankaluuksia myös niiden keskuudessa, jotka sijoittavat rahoitusmarkkinoille. van Rooij ja muut (2011, s. 450) ovat kuitenkin maininneet, että keskimäärin korkoa korolle -ilmiö ymmärretään hyvin, mutta hajauttamisen ymmärtäminen tuottaa hankaluuksia.

Tutkimuksessa nostetaan esille myös riskin hajauttamisen merkitys viimeisessä talousosaamista mittaavassa kysymyksessä. Kysymykseen K5 riskistä ja hajauttamisesta oikein vastanneita on 1342, väärin vastanneita 79 ja vastaamatta jättäneitä 374 kappaletta. Jappellin ja Padulan (2015, s. 371) mukaan empiiriset tutkimukset ovat osoittaneet, että vähäisellä talousosaamisella on yhteys huonoon riskin hajauttamiseen, kun taas parempi talousosaaminen yhdistetään parempiin sijoittamistaitoihin. Kun tarkastellaan oikein vastattujen kysymysten prosenttiosuutta suhteessa kaikkiin vastauksiin, parhaiten vastaajat ovat osanneet vastata kysymykseen K2 ja huonoiten kysymykseen K4. Kysymykseen K2 oikein vastanneita on 76,93 % vastanneista ja kysymykseen K4 oikein vastanneita on 49,89 %. Kysymykseen K1 oikeita vastauksia on 65,74 % kaikista vastauksista, kysymykseen K3 oikeita vastauksia on 56,28 % vastauksista ja kysymykseen K5 73,78 %. Prosenttiosuuksia on havainnollistettu kuviossa 3.

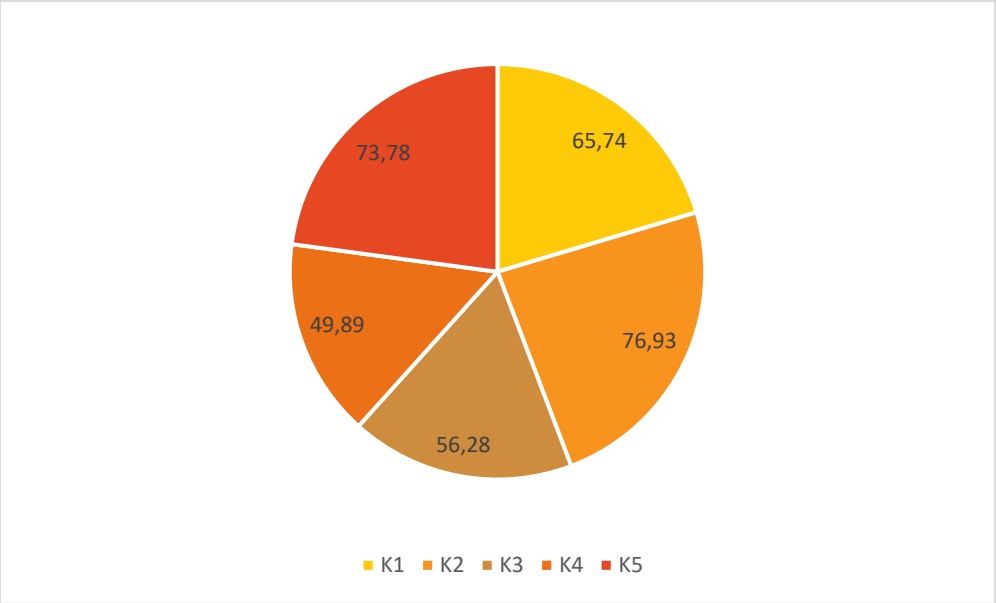

Kuvio 3. Oikein vastattujen talousosaamiskysymysten suhde kaikkiin vastauksiin kysymyksittäin.

4.3 Empiiriset menetelmät

Tutkielmassa tutkimus suoritetaan määrällisenä eli kvantitatiivisena tutkimuksena. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa analyysi pohjautuu numeeriseen dataan ja analyysin tavoitteena on selittää, kuvailla, kartoittaa tai vertailla tutkittavia asioita (Vilkka, 2007, s. 13–23). Tutkielmassa asetettuja hypoteeseja testataan ja dataa analysoidaan tilastollisin menetelmin korrelaatioanalyysilla, kaksisuuntaisella t-testillä ja regressioanalyysillä.

Korrelaatioanalyysi kuvaa kahden muuttujan välistä suhdetta toisiinsa (Gravetter & Wallnau, 2017, s. 487). Muuttujat voivat korreloitua keskenään positiivisesti tai negatiivisesti: positiivisessa korrelaatiossa muutos tapahtuu yleensä samaan suuntaan, negatiivisessa korrelaatiossa muutos on käänteinen eli muuttujat menevät eri suuntiin (Gravetter & Wallnau, 2017, s. 488). Korrelaatioanalyysi suoritetaan luvussa 5.2. Kaksisuuntaista t-testiä käytetään testaamaan hypoteeseja kahden ryhmän keskiarvojen eron merkitsevyydestä (Gravetter & Wallnau, 2017, s, 270). Testin avulla saadaan P-arvo, joka kertoo

eron tilastollisen merkitsevyyden. Tutkielmassa suoritetaan kaksisuuntainen t-testi talousosaamisen eroille yliopistokaupungeissa asuvien ja muualla Suomessa asuvien kesken luvussa 5.3.

Tutkimus talousosaamisen tasosta ja siihen vaikuttavista tekijöistä suoritetaan tutkielmassa lineaarisen OLS-regression avulla. Regressioanalyysin avulla voidaan tutkia eri muuttujien välisiä riippuvuussuhteita tilastollisesti (Tilastokeskus, 2024). Tutkielman luvussa 5.4 suoritetaan kaksi regressioanalyysia (OLS 1 ja OLS 2), joiden avulla taloudellisen osaamisen tasoa yritetään selittää eri selittävien muuttujien avulla ja niiden kombinaatioilla. Tutkimuksessa asetettujen tutkimuskysymysten ja -hypoteesien kannalta eniten kiinnostaa yliopistokaupungissa asumisen vaikutus talousosaamisen tasoon sekä koulutustason vaikutus yksilön henkilökohtaisen talousosaamisen tasoon.

5 Empiiriset tulokset

Tutkitaan talousosaamistason yhteyttä yliopistokaupungissa asumiseen sekä mahdollisten ulkoisvaikutusten merkitsevyyttä. Tutkitaan muuttujien välisiä yhteyksiä korrelaatioanalyysin avulla. Suoritetaan t-testi talousosaamisen tasolle yliopistokaupungeissa ja muissa kaupungeissa, jotta voimme selvittää, onko yliopistokaupungeissa asumisella tilastollista merkitsevyyttä yksilön talousosaamisen tasoon. Suoritetaan lineaarinen OLS-regressio, jotta voidaan tutkia yksilön henkilökohtaiseen talousosaamisen tasoon vaikuttavia tekijöitä ja niiden tilastollista merkitsevyyttä. Ensiksi otetaan mukaan tarkasteluun talousosaamisen tasoon vaikuttavia selittäviä muuttujia kuten asuinpaikka, koulutus, ikä ja sukupuoli. Laajennetaan tutkimusmallin selittävyysastetta ja otetaan toinen regressio, johon liitetään edellä mainittujen selittävien muuttujien lisäksi selittävät muuttujat riskipreferenssi, henkilökohtainen tulotaso ja vanhempien koulutusaste. T-testi, korrelaatiot ja regressiot sekä osa muuttujien muodostamisesta on toteutettu Stata-ohjelmistolla.

5.1 Muuttujat

Tutkimuksessa käytetyt muuttujat on saatu aineistosta joko suoraan tai muuttujia muokaten. Taulukkoon 3 on tehty yhteenveto muuttujien havaintojen määristä, keskiarvoista ja -hajonnoista sekä minimi- ja maksimiarvoista.

Taulukko 3. Yhteenveto muuttujista.

MUUTTUJA	HAVAIN-NOT	KESKIARVO	KESKI-HAJONTA	MIN	MAX
koulutus-taso	1768	0,336585	0,4726592	0	1
talousosaa-minen	1795	64,22284	32,71095	0	100
yliopisto-kaupunki	1797	0,4156928	0,4929782	0	1
ikä	1785	49,58263	15,77991	18	80
sukupuoli	1784	1,540919	0,4984625	1	2
riskiprefe-renssi	1627	4,737554	2,060723	1	10
tulotaso	1607	30 428,93	20 522,46	10 000	150 000
äidin kou-lutustaso	1609	0,1323804	0,3390092	0	1
isän koulu-tustaso	1543	0,1581335	0,3649844	0	1

Koulutustasot on merkitty aineistoon seuraavasti: 1 = Kansakoulu, 2 = Peruskoulu, 3 = Ammattikurssi tai työssäoppiminen, 4 = Ammattikoulu tai oppisopimuskoulutus, 5 = Opistotason tutkinto, 6 =Erikoisammattitutkinto, 7 = Ammattikorkeakoulututkinto, 8 = Alempi korkeakoulututkinto, 9 = Ylempi korkeakoulututkinto, 10 = Tutkijakoulutus ja 11 = Muu sekä ”En halua vastata” ja ”En osaa sanoa”. Tutkimuksessa koulutustasosta on tehty dummy-muuttuja, jossa korkeakoulun käyneet saavat arvon 1 ja alemmin koulutetut arvon 0. Korkeaksi koulutustasoksi on tutkimuksessa määritelty ammattikorkeakoulututkinto, alempi tai ylempi korkeakoulututkinto, tutkijakoulutus tai muu vastaava. Vastaukset ”en halua vastata” ja ”en osaa sanoa” on poistettu datasta. Kuten taulukosta 3 voidaan huomata, koulutustasosta havaintoja on tehty 1768 kappaletta, havaintojen keskiarvo on 0,336585 ja keskihajonta 0,4726592. Aineistossa korkeakoulutettuja oli 595

kappaletta kyselyyn vastanneista. Loput 1173 koulutustasokysymykseen vastanneista olivat koulutustasoltaan alemman koulutuksen käyneitä kuin ammattikorkeakoulun tai yliopiston käyneitä. Kyselyyn vastanneita yliopistokaupungeissa asuvia henkilöitä oli 747 kappaletta eli 42 % vastanneista.

Talousosaamispistemuuttujan muodostaminen on käyty läpi luvussa 4.2 tarkemmin. Talousosaamisentasosta saatuja havaintoja on 1795 kappaletta, havaintojen keskiarvo on 64,22284 ja keskihajonta 32,71095. Yliopistokaupunkimuuttujan havaintoja on 1797 kappaletta, keskiarvo on 0,4156928 ja keskihajonta 0,4929782. Tutkimuksessa yliopistokaupunkeihin laskettiin suomalaiset kaupungit, joilla on oma yliopisto eli yhteistyössä ja verkostomaisesti toimivia yliopistokeskuskaupunkeja ei luettu mukaan. Yliopistokaupungeiksi lukeutuivat siten Helsinki, Espoo, Turku, Tampere, Jyväskylä, Lappeenranta, Vaasa, Kuopio, Joensuu, Oulu ja Rovaniemi. Vastanneiden paikkakunta on saatu aineistosta selville heidän antamansa postinumeron avulla. Paikkakunnista muodostettu yliopistokaupungissa asumista kuvaava dummy-muuttuja saa arvon 1, jos kyseessä on yliopistokaupunki, ja arvon nolla, jos kyseessä on ei-yliopistokaupunki. Korkeasti koulutettuja asui aineiston mukaan suhteellisen saman verran yliopistokaupungeissa, 295 kpl, kuin muualla Suomessa, 300 kpl. Alemman koulutustason käyneitä henkilöitä asui aineiston mukaan eniten muualla kuin yliopistokaupungeissa. Yliopistokaupunkeihin sijoittui 441 alemman koulutustason käyneitä ja muualle Suomeen 732 kappaletta vastanneista alemman koulutustason käyneistä.

Ikä-muuttuja on saatu aineistosta kyselyyn vastanneiden ilmoittaman iän perusteella. Kyselyyn on vastannut 1785 suomalaista 18–80-vuotiasta. Havaintojen keskiarvo on 49,58263 vuotta ja keskihajonta 15,77991 vuotta. Tutkimukseen osallistuneista naisia oli 965 kappaletta, miehiä 819 kappaletta ja muita tai ei sukupuoltaan ilmoittaneita 9 kappaletta. Tutkimuksessa ei oteta huomioon muun sukupuolen tai ei sukupuolta ilmoittaneiden vastauksia, joten havaintoja on miehet ja naiset mukaan laskettuna 1784. Miehet saavat tutkimuksessa arvon 1 ja naiset arvon 2. Havaintojen keskiarvo on 1,540919 ja keskihajonta 0,4984625.

Riskipreferenssiä on havainnoitu tutkimuksessa kysymykseen ”Pidätkö itseäsi yleensä riskin karttajana vai riskin ottajana?” saatujen vastausten avulla. Vastaajat ovat voineet vastata asteikolla 1–10, jossa 1 on ”täysin haluton ottamaan riskejä” ja 10 ”otan riskejä mielelläni”. Vastaukset ”en halua vastata” ja ”en halua sanoa” on jätetty huomiotta. Havaintoja riskinottohalukkuutta mittavaan kysymykseen on 1627 kappaletta. Riskinottohalukkuushavaintojen keskiarvo on 4,737552 ja keskihajonta 2,060723. Henkilökohtaisiin tuloihin vastaaja on ilmoittanut vuotuiset bruttotulot vähentämättä tuloista veroja. Tuloihin on laskettu mukaan mm. palkka, sosiaaliturva, työttömyysetuudet, eläkkeet ja opintotuki. Kysymykseen tuloista on voinut vastata vaihteluväleillä alle 10 000 euroa, 10 000–19 999 euroa, 20 000–29 999 euroa, 30 000–39 999 euroa, 40 000–49 999 euroa, 50 000–59 999 euroa, 60 000–69 999 euroa, 70 000–79 999 euroa, 80 000–89 999 euroa, 90 000–99 999 euroa, 100 000–149 999 euroa ja yli 150 000 euroa. Tutkimuksessa on käytetty kunkin arvon kohdalla vaihteluvälin keskiarvoa havainnoista. Keskiarvot ovat täten 10 000 €, 14 999,50 €, 24 999,50 €, 34 999,50 €, 44 999,50 €, 54 999,50 €, 64 999,50 €, 74 999,50 €, 84 999,50 €, 94 999,50 €, 124 999,50 € ja 150 000 €. Havaintoja tulotasoa mittaavaan kysymykseen on 1607. Keskiarvo vastaajien tulotasolle on 30 428,93 € ja keskihajonta 20 522,46 €.

Äidin ja isän koulutustasoista on tehty dummy-muuttujat: korkeakoulututkinto saa arvon 1 ja muut arvon 0. Vanhempien koulutustaso on mitattu samalla tavalla kyselyssä ja tutkimuksessa kuin yksilön henkilökohtainen koulutustaso. Aineistossa korkeasti koulutettuja äitejä on 213 henkilöllä vastanneista ja isiä 244 henkilöllä. Äidin koulutustasosta on 1609 havaintoa, havaintojen keskiarvo on 0,1323804 ja keskihajonta 0,3390092. Isän koulutustasosta havaintoja on aineistossa vain 1543. Keskiarvo on 0,1581335 ja keskihajonta 0,3649844. Havaintojen määrä vanhempien koulutustasoista on alhainen, sillä moni kyselyyn vastaajista oli vastannut vanhempien koulutustasoon vaihtoehdoilla ”en halua vastata”, ”en osaa sanoa” tai ”kysymys ei koske minua”, jotka on jätetty tuloksissa huomioitta.

5.2 Muuttujien korrelaatioanalyysi

Tutkitaan seuraavaksi muuttujien välisiä korrelaatioita. Korrelaatiot on esitetty taulukossa 4 korrelaatiomatriisin muodossa. Muuttujien nimistä käytetään lyhenteitä taulukossa 4. Korrelaatioanalyysi suoritetaan muuttujien henkilökohtainen talousosaamisen taso (TO), koulutustaso (KD), yliopistokaupunkimuuttuja (Y), ikä (I), sukupuoli (S), riskipreferenssi (R), henkilökohtainen tulotaso (T), äidin koulutustaso (ÄD) ja isän koulutustaso (ID) välillä.

Taulukko 4. Muuttujien välinen korrelaatiomatriisi.

(obs=1,263)

	KD	TO	Y	I	S	R	T	ÄD	ID
KD	1.0000								
TO	0.2429	1.0000							
Y	0.1335	-0.0399	1.0000						
I	-0.0512	0.1529	-0.0558	1.0000					
S	0.0524	-0.2083	0.0170	-0.0899	1.0000				
R	-0.0011	0.0048	-0.0208	-0.0969	-0.1613	1.0000			
T	0.2788	0.1685	0.0881	-0.0145	-0.1563	0.1098	1.0000		
ÄD	0.2258	-0.0251	0.0990	-0.2804	-0.0070	0.0765	0.0757	1.0000	
ID	0.2273	-0.0059	0.1243	-0.1789	0.0255	0.0108	0.1155	0.4924	1.0000

Taulukon 4 korrelaatiomatriisissa on havaintoja yhteensä 1263 kappaletta. Korrelaatiomatriisin avulla voidaan tutkia muuttujien välisiä suhteita. Perehdytään seuraavaksi varsinkin eri muuttujien ja talousosaamista kuvaavan muuttujaan välisiin suhteisiin sekä analysoidaan koulutustason ja yliopistokaupungissa asumisen yhteyttä toisiinsa.

Koulutustason (KD) havaitaan korreloivan positiivisesti yksilön talousosaamisen tason (TO) kanssa kertoimen ollessa 0,2429. Positiivinen korrelaatio muuttujien välillä viittaa siihen, että korkeampi koulutustaso on yhteydessä korkeampaan talousosaamisen tasoon. Yliopistokaupunkimuuttujan (Y) korrelaatiokerroin talousosaamisen tasoon on -0,0399. Yliopistokaupungissa asuminen korreloi heikosti negatiivisesti talousosaamisen tasoa mittaavan muuttujan kanssa, joten yliopistokaupunkien ja muiden suomalaisten

paikkakuntien välillä ei havaita merkittävää eroa datan perusteella. Korrelaatiomatriisista voidaan kuitenkin havaita, että koulutustason ja yliopistokaupunkimuuttujan välillä on positiivinen korrelaatio, kun korrelaatiokerroin on 0,1335. Yliopistokaupungeissa asuvilla on siis datan mukaan korkeampi koulutustaso verrattuna niihin, jotka asuvat muilla alueilla, kun havaintoja on 1263 kappaletta.

Positiivinen korrelaatio havaitaan myös iän (I) ja talousosaamisen tason välillä. Kohtuullinen korrelaatio 0,1529 saattaa viitata siihen, että iän lisääntyessä henkilön talousosaamisen taso paranee. Vanhemmilla vastaajilla havaitaan siis tutkimuksessa parempi tietämys taloudellisista asioista sekä he ovat taloudellisesti osaavampia kuin nuoremmat vastaajat. Tutkimuksessa on otettu huomioon koko aineistossa annettu ikäryhmä 18-vuotiaista 80-vuotiaisiin. Mikäli ikäryhmiä lähdettäisiin tutkimaan tarkemmin, voitaisiin kuitenkin havaita paremmin eroja ikäryhmien talousosaamisen välillä. Sukupuolimuuttuja (S) korreloi negatiivisesti talousosaamisen tason kanssa. Negatiivinen korrelaatio -0,2083 viittaa siihen, että miesten ja naisten talousosaamisen tasojen välillä on havaittavissa eroja.

Riskinottohalukkuuden (R) ja henkilökohtaisen talousosaamisen tason korrelaatio on 0,0048. Korrelaatio on heikko, joten riskipreferenssi ei aineistossa selitä merkittävästi yksilön talousosaamisen tasoa. Henkilökohtaisen tulotason (T) ja talousosaamisen tason välillä on havaittu kohtalainen korrelaatio 0,1685. Korrelaatio osoittaa, että henkilön taloudellinen varallisuustaso on yhteydessä talousosaamisen tasoon eli suuremmat tulot liittyvät parempaan talousosaamisen tasoon. Vanhempien koulutustasojen (muuttujat ÄD ja ID) korrelaatiot talousosaamiseen eivät anna tilastollisesti merkitseviä tuloksia. Sekä äidin että isän koulutustasojen korrelaatiot (-0,0251 ja -0,0059) talousosaamiseen näyttävät, että vanhempien koulutustason yhteys henkilön talousosaamiseen ei ole merkittävä niiden pienien ja negatiivisten arvojen vuoksi tässä datassa.

5.3 Kaksisuuntainen T-testi talousosaamisentasolle kaupungeissa

Yliopistokaupungissa asumisen ja talousosaamistason välinen korrelaatio viittasi siihen, että Suomessa ei yliopistokaupungissa asuvien ja muualla asuvien välillä havaita talousosaamisen tasossa suuria eroja. Jotta voimme tutkia tilastollista merkitsevyyttä, suoritetaan kaksisuuntainen t-testi yksilön talousosaamistason eroille suomalaisissa yliopistokaupungeissa ja muissa kaupungeissa. T-testi suoritetaan talousosaamispistemuuttujalla ja Suomen paikkakunnista tehdyn dummy-muuttujan avulla. Nollahypoteesina on, että yliopistokaupungeissa on parempi taloudellisen osaamisen taso kuin muualla Suomessa. Taulukkoon 5 on koottu saadun t-testin arvoja.

Taulukko 5. Talousosaamistason ja kaupunkien välillä suoritettu kaksisuuntainen t-testi.

RYHMÄ	HAVAINNOT	KESKIARVO	KESKIVIRHE	KESKIHAJONTA	95 % LUOTTAMUSVÄLI
ei-yliopistokaupunki	1048	64,77099	1,016491	32,9067	62,7764–66,76558
yliopistokaupunki	747	63,45382	1,186943	32,44069	61,12367–65,78396
yhdistetty	1795	64,22284	0,7720775	32,71095	62,70858–65,73711
erotus		1,317177	1,566462		-1,755106–4,38946
Ho: diff = 0					
t=	0,8409				
P-arvo (Pr (T < t) =	0,7997				
P-arvo (Pr (|T| > |t|) =	0,4005				
P-arvo (Pr (T > t) =	0,2003				

Taulukossa 5 esitellyistä t-testin tuloksista huomataan, että yliopistokaupunkien ja muiden suomalaisten paikkakuntien keskinäinen pyöristetty keskiarvojen ero on 1,317. Ero on positiivinen, mikä viittaa siihen, että yliopistokaupungeissa asuvilla olisi keskimääräistä huonompi taloudellinen osaaminen kuin ei-yliopistopaikkakunnilla asuvilla. Tutkimustuloksissa on otettava huomioon, että tutkimuksen otoksessa yliopistokaupungeissa asuvia on vastanneista vain 747 henkilöä, mikä voi vääristää tulosta. Havaittava ero ei kuitenkaan ole tilastollisesti merkittävä, sillä saatu t-arvo on suhteellisen pieni 0,8409 ja

P-arvo on 0,4005. Todisteet siitä, että yliopistokaupungeissa ei olisi parempi talousosaaminen, eivät ole tilastollisesti merkitseviä, joten tulosta ei voida vahvistaa.

T-testin tulos viittaa siihen, että yliopistokaupungeissa asumisella ei ole vaikutusta yksilön talousosaamisen tasoon eikä se ole merkittävä tekijä talousosaamistaitojen kannalta. T-testin tulokset eivät tue ensimmäiseen tutkimuskysymykseen asetettua hypoteesia siitä, että yliopistokaupungeissa asuvilla olisi parempi talousosaamisen taso verrattuna muualla Suomessa asuviin henkilöihin.

5.4 OLS-regressio

Korrelaatioanalyysin ja t-testin tulosten perusteella on hyvä tutkia syvemmin talousosaamiseen vaikuttavia tekijöitä. Suoritettu t-testi ei antanut tarpeeksi informaatiota yliopistokaupungissa asumisen vaikutuksesta henkilön talousosaamisen tasoon. Tarkastellaan seuraavaksi talousosaamisen tasoon vaikuttavia muita mahdollisia selittäviä tekijöitä. Suoritetaan ensin lineaarinen regressio (OLS 1), jossa talousosaamispisteitä selitetään talousosaamiseen vaikuttavilla taustatekijöillä, kuten yliopistokaupungissa asumisella, koulutustasolla, iällä ja sukupuolella. Taustatekijöiden vaikutuksesta yksilön talousosaamiseen on keskusteltu enemmän luvussa 2. Regressiossa talousosaamisen taso on pisteytetty välille 0-100 ja henkilökohtaista koulutustasoa arvioidaan dummy-muuttujalla (korkeakoulutus = 1, muu koulutus = 0). Jos henkilö on käynyt ammattikorkeakoulun, yliopiston tai vastaavan on tutkimuksessa hänellä katsottu olevan korkeakoulutus. Muut muuttujat ovat yliopistokaupungin dummy-muuttuja (1 = yliopistokaupunki, 0 = ei-yliopistokaupunki), ikämuuttuja ja sukupuolimuuttuja (Mies = 1, Nainen = 2). Havainnollistetaan OLS 1 -regression tuloksia alla olevalla taulukolla 6.

Taulukko 6. OLS 1 -regressio.

REGRESSIO TALOUSOSAAMISESTA					
HAVAINNOT	1749				
R-SQUARED	0,1411				
F-ARVO	71,65				
	Kerroin	**Keskivirhe**	**t**	**P > l t l**	**95 % luottamusväli**
yliopistokaupunki	-2,854666	1,475298	-1,93	0,053	-5,748204–0,0388725
koulutustaso	19,67536	1,540864	12,77	0,00	16,65322–22,69749
ikä	0,2470086	0,0464868	5,31	0,00	0,1558328–0,3381843
sukupuoli	-14,56691	1,451171	-10,04	0,00	-17,41313- -11,72069

OLS 1 -regressiossa havaintoja on yhteensä 1749 kappaletta. Aineiston perusteella kyselyyn vastanneita oli 1795 henkilöä, mutta havaintojen alentuminen voi johtua siitä, että kyselyyn vastanneet eivät ole vastanneet jokaiseen kysymykseen, joista tutkimuksen muuttujat on muodostettu. Lisäksi vastauksia ”en halua vastata” ja ”en halua sanoa” ei olla otettu huomioon. Saatujen tulosten mukaan malli selittää hyvin talousosaamisen vaihtelua, sillä F-arvo on 71,65. Mallin selitysaste jää hieman vajaaksi sen ollessa 14,11.

Yliopistokaupungissa asumisen havaitaan olevan negatiivisesti yhteydessä talousosaamispisteisiin, sillä kerroin saa arvon -2,854666. Vaikutuksen P-arvo on kuitenkin 0,053, joka ei ole tilastollisesti merkitsevä. Havainto viittaa siihen, että yliopistokaupungeissa asumisella ei olisi merkitystä talousosaamisen tasoon. Vastaajan henkilökohtaisesta koulutustasosta muodostettu dummy-muuttuja selittää hyvin yksilön talousosaamisen tasoa. Talousosaamisen tason ja koulutustason välillä on erittäin vahva ja tilastollisesti merkitsevä yhteys (kerroin 19,67536 ja P-arvo 0,00), mikä vahvistaa aikaisempien tutkimuksien tuloksia siitä, että henkilökohtaisella koulutustasolla on merkitystä henkilön talousosaamisen tasossa. Korkeampi koulutustaso on siis positiivisesti yhteydessä korkeampaan talousosaamisen tasoon.

Ikämuuttujan ja talousosaamisen välillä havaitaan myös positiivinen ja tilastollisesti merkitsevä yhteys (kerroin 0,2470086 ja P-arvo 0,00). Iän myötä talousosaamisen tason havaitaan siis nousevan. Tutkimuksessa on otettu huomioon koko aineistossa annettu ikäryhmä 18-vuotiaista 80-vuotiaisiin. Mikäli ikäryhmiä lähdettäisiin tutkimaan tarkemmin, voitaisiin kuitenkin havaita paremmin eroja ikäryhmien talousosaamisen välillä. Kuten Vaahtoniemi ja muut (2023) ovat todenneet, talousosaaminen voi madaltua, mitä iäkkäämmäksi henkilö tulee. Toteutetussa regressiossa iällä on kuitenkin positiivinen ja tilastollisesti merkittävä vaikutus talousosaamisen tasoon.

OLS 1 -regressiossa otettiin vielä huomioon vastaajien sukupuoli. Sukupuolimuuttuja saa arvon 1, vastaajan ollessa mies ja arvon 2, kun vastaaja on nainen. Muuttujan kerroin regressiossa on -14,56691. Sukupuolten välisellä erolla havaitaan siis negatiivinen vaikutus talousosaamiseen. Miehillä havaitaan tutkimuksessa parempi taloudellisen osaamisen taso kuin naisilla. Miehet saavat tutkimuksessa keskimäärin 72,23 talousosaamispistettä sadasta pisteestä. Naiset saavat keskimäärin 57,62 pistettä.

Koska OLS 1 -regression selitysaste jäi vajaaksi, toteutetaan uusi regressio, johon otetaan edellä mainittujen selittävien muuttujien lisäksi mukaan selittävät muuttujat riskipreferenssi, henkilökohtaiset tulot, henkilön äidin koulutusaste ja isän koulutusaste. Alla olevaan taulukkoon 7 on koottu suoritetun OLS 2 -regression tuloksia.

Taulukko 7. OLS 2 -regressio.

REGRESSIO TALOUSOSAAMISESTA					
HAVAINNOT	1263				
R-SQUARED	0,1414				
F-ARVO	25,82				
	Kerroin	**Keskivirhe**	**t**	**P > | t |**	**95 % luottamusväli**
yliopistokaupunki	-4,076807	1,661647	-2,45	0,014	-7,336721- -0,8168932
koulutustaso	16,58997	1,815211	9,14	0,00	13,02879–20,15116
ikä	0,2544821	0,0540637	4,71	0,00	0,1484168–0,3605473
sukupuoli	-12,28416	1,664888	-7,38	0,00	-15,55043- -9,017887
riskipreferenssi	-0,321101	0,3969194	-0,81	0,419	-1,099801–0,4575979
tulotaso	0,0001215	0,0000423	2,87	0,004	0,0000385–0,0002046
äidin koulutustaso	-3,423478	2,8713	-1,19	0,233	-9,056559–2,209602
isän koulutustaso	-1,630376	2,619178	-0,62	0,534	-6,768829–3,508078

Havaintoja on 1263 kappaletta. Havaintojen määrän alentuminen johtuu siitä, että vastaajat eivät ole vastanneet jokaiseen kysymykseen, jotka regressiossa on otettu huomioon. Malli on jälleen tilastollisesti erittäin merkitsevä ja se selittää talousosaamista hyvin, vaikka F-arvo laski OLS 1 -regressiosta F-arvon ollessa nyt 25,82. Toisaalta selitysaste jää edelleen alhaiseksi: valitut muuttujat selittävät vain noin 14,14 % yksilön talousosaamisen tasosta. Mallin selitysastetta voitaisiin taas nostaa ottamalla mukaan lisää selittäviä muuttujia. Kuitenkin monimutkaisille käyttäytymistieteellisille malleille alhainen selitysaste on normaalia, sillä moni tekijä vaikuttaa käyttäytymiseen ja käyttäytymistä voi olla vaikea mitata määrällisesti (Ozili, 2023).

Aikaisemmin suoritetuissa korrelaatioanalyysissa, t-testissä ja OLS 1 -regressiossa havaittiin, että yliopistokaupungissa asumisen ja talousosaamisen tason välillä ei ollut tilastollisesti merkittävää yhteyttä, mutta mahdollinen havaittu vaikutus oli negatiivinen. OLS 2

-regressiossa yliopistokaupunkimuuttujan p-arvo on 0,014, joten negatiivinen kerroin -4,076807 on tilastollisesti melkein merkitsevä. Yliopistokaupungeissa asumisella havaitaan nyt negatiivinen vaikutus yksilön talousosaamisen tasoon. OLS 2 -regressiossa havaintojen määrä on 1263, kun taas OLS 1 -regressiossa havaintojen määrä oli 1749. Havaintojen määrän väheneminen voi vaikuttaa tutkimustulokseen. Jatkotutkimuksissa otosta voisi keskittää yliopistokaupunkeihin, jolloin saataisiin parempaa dataa yliopistokaupungeissa havaittavasta talousosaamisen tasosta sekä henkilökohtaisen koulutuksen vaikutuksesta talousosaamiseen.

Henkilökohtaisen koulutuksen ja talousosaamisen tason välillä havaitaan tutkimuksessa vahva positiivinen (kerroin 16,58997) ja tilastollisesti erittäin merkitsevä yhteys. Korkeampi koulutus, kuten ammattikorkeakoulu- tai yliopistotason koulutus, on yhteydessä henkilön korkeampaan talousosaamisen tasoon. Myös iän ja talousosaamispisteiden välillä havaitaan jälleen tilastollisesti merkitsevä positiivinen vaikutus (kerroin 0,2544821). Henkilökohtaisen koulutuksen ja ikämuuttujan p-arvot ovat näin ollen nolla. Sukupuolimuuttujan kerroin on negatiivinen -12,28416. Miehet saavat siis keskimäärin tutkimuksessa 12,28 pistettä korkeammat talousosaamispisteet kuin naiset. Sukupuolten talousosaamisen tasojen välillä havaittava ero on tilastollisesti merkitsevä. Tämä on linjassa aikaisempien tutkimusten kanssa siitä, että sukupuolten välillä on edelleen havaittavissa eroja, vaikka talouskoulutusta on lisätty.

OLS 2 -regressioon lisätyt selittävät muuttujat riskipreferenssi ja henkilökohtaiset tulot vaikuttavat talousosaamiseen eri tavoin. Tulosten mukaan riskinottohalukkuuden kertoimen arvo on negatiivinen -0,321101. Tulos ei kuitenkaan ole tilastollisesti merkitsevä, sillä riskipreferenssin P-arvo on 0,419. Eli tutkimuksessa ei havaita riskinottohalukkuudella olevan merkittävää yhteyttä talousosaamisentasoon. Tulotason ja taloudellisen osaamisen välillä havaitaan positiivinen ja tilastollisesti merkitsevä yhteys (kerroin 0,0001215 ja P-arvo 0,004). Mitä enemmän ihmisellä on varallisuutta, sitä paremmin hän osaa toimia taloudessa ja lukea taloutta. Tulotason nousu on siis yhteydessä korkeampaan talousosaamisen tasoon.

Regressioon lisättiin selittäväksi muuttujaksi vastaajan äidin ja isän koulutustasot. Koulutustasot on merkitty dummy-muuttujilla. Aineistossa ei ole tietoa samaa sukupuolta olevien vanhempien koulutustasosta. Tuloksista voidaan huomata, että vanhempien koulutuksella havaitaan negatiivinen ei-tilastollisesti merkitsevä vaikutus henkilön talousosaamiseen. Äidin koulutustasomuuttujan kerroin on -3,423478 ja P-arvo 0,233. Isän koulutustasomuuttujan kerroin on -1,630376 ja P-arvo 0,534. Aineiston otos koulutettujen vanhempien suhteen on suhteellisen pieni, jonka vuoksi malli voi olla myös virheellisesti negatiivinen. Vanhempien koulutustasolla ei siis havaita aineiston mukaan merkittävää vaikutusta yksilön henkilökohtaiseen talousosaamisen tasoon tässä tutkimuksessa.

5.5 Tutkimusta vääristäviä tekijöitä

Aineiston keruu on suoritettu alkuvuodesta 2023, jolloin maailman taloudelliseen tilanteeseen vaikuttivat monenlaiset haasteet, kuten Ukrainan käynnissä oleva sota, inflaation nousu ja energiakriisin jälkimainingit (Vaahtoniemi ja muut, 2023, s. 370). Kyselyyn vastanneiden elämäntilanne on siis voinut muuttua maailmantilanteen takia nopeasti, mikä on voinut vaikuttaa taloudelliseen tilanteeseen ja kyselyn vastauksiin.

Tutkimuksessa käytetystä aineistosta on poistettu epärelevantteja vastauksia, kuten liian nopeasti kysymyksiin vastattuja tuloksia. Vastaukset on poistettu, sillä niiden oikeellisuuteen ei ole voitu luottaa. Koska tutkimuksen aineisto on saatu kyselylomakkeen avulla, ovat vastaajat myös voineet vääristellä omia vastauksiaan. Kaikki vastaajat eivät ole vastanneet myöskään kaikkiin kysymyksiin ja osa on vastannut kysymyksiin vaihtoehdoilla ”en osaa sanoa” tai ”en halua vastata”. Tutkimuksessa vastaukset on jätetty huomiotta tai arvotettu toisin. Tämä vaikuttaa tutkimuksen havaintojen määrään ja sitä kautta myös tutkimustuloksiin. Varsinkin talousosaamista mittaavissa kysymyksissä vaihtoehdot ”en osaa sanoa” ja ”en halua vastata” indikoivat, että henkilö ei ole tiennyt oikeaa vastausta, mutta ei ole silti halunnut arvata vastaustaan. Myös taustatekijöitä mit-

taavissa kysymyksissä (esim. riskipreferenssi, vanhempien koulutustaso) havaintojen vähäinen määrä johtaa muun muassa korrelaatio- ja regressioanalyyseissä havaintojen määrän alenemiseen.

Talousosaamisen tasoa selittäviksi muuttujiksi valittiin ikä, sukupuoli, yksilön henkilökohtainen koulutustaso, yliopistokaupungissa asuminen, riskipreferenssi, henkilökohtainen tulotaso sekä äidin ja isän koulutustaso. Tutkimuksen tavoitteen kannalta kiinnostavaa on, että vastaajan ilmoittama nykyinen paikkakunta ei välttämättä ole hänen syntymäpaikkakuntansa, joten varhaisessa elämänvaiheessa opittujen talousosaamistaitojen mittaaminen jää kyseenalaiseksi. Vastaaja on voinut asua monella eri paikkakunnalla ja asuinalueella, joista on saanut ulkoisvaikutusten kautta vaikutteita henkilökohtaiseen talousosaamisensa tasoon. Kyselyssä ja näin ollen myös suoritetussa on otettu huomioon äidin ja isän koulutustaso. Jatkotutkimuksien kannalta olisi kiinnostavaa ja hyödyllistä tutkia erilaisten perhetaustojen vaikutusta taloudellisen osaamisen kehittymiseen.

Esitetyissä regressioanalyyseissa mallien selitysasteet jäivät OLS 1 ja OLS 2 – regressioiden suhteen matalaksi. Kuten Ozili (2023) on tutkimuksessaan maininnut, käyttäytymismalleja on vaikea havainnollistaa, sillä henkilön käyttäytymiseen vaikuttavat monet tekijät. Tämän vuoksi tutkielmassa tulisi huomioida virhetermi, sillä taloudellista osaamista kuvaava muuttuja voi olla endogeeninen (Vaahtoniemi ja muut, 2023, s. 391). Niin yksilön omat asenteet kuin yhteisön odotukset vaikuttavat kuluttajakäyttäytymiseen. Yhteiskuntatieteille onkin ongelmallista juuri ihmisen käyttäytymisen ennustettavuusasteen mataluus, jonka vuoksi esimerkiksi tutkimuksen selitysaste voi olla heikko (Ozili, 2023). Tutkimuksen selitysastetta voisi parantaa ottamalla huomioon yhä useampi selittävä muuttuja sekä muokata muuttujia paremmin selittävimmiksi ennen regression suorittamista.

6 Johtopäätökset

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää yliopistokaupungissa asumisen yhteyttä yksilön talousosaamisen tasoon sekä alueella havaittavan koulutustason ja talousosaamisen tason vaikutusta yksilön talousosaamisen tasoon. Tutkimusongelmia ja hypoteeseja testattiin Stata-ohjelmistolla määrällisten tutkimusmenetelmien, kuten korrelaatioanalyysin, t-testin ja lineaaristen regressioiden avulla. Tutkielmassa esiteltiin seuraavat tutkimuskysymykset sekä niihin annetut hypoteesit:

1. Onko yliopistokaupungeissa havaittavissa parempi taloudellinen osaaminen kuin muualla Suomessa?
    a. Hypoteesi 1: Yliopistokaupungeissa on korkeampi osaaminen ulkoisvaikutusten vuoksi.
2. Vaikuttaako samalla alueella asuvien koulutettujen henkilöiden määrä sekä alueella havaittu talousosaamisen taso yksilön talousosaamiseen tasoon?
    a. Hypoteesi 2: Alueilla, joilla korkeakoulutettuja ja talousosaamista on enemmän, havaitaan positiivinen vaikutus yksilön taloudelliseen osaamiseen.

Tutkimuksen aineistosta hyödynnettiin demograafisten taustakysymysten ohella talousosaamiskysymyksiä (K1-K5), joiden avulla testattiin henkilön talousosaamista taloudellisista käsitteistä ja niiden toiminnallisuuksista. Keskiarvo kaikkien kyselyyn vastanneiden talousosaamispisteistä oli 64,22 pistettä, kun minimipistemäärä oli 0 ja maksimipistemäärä 100 pistettä.

Tutkimuskysymysten selvittämiseksi suoritettiin korrelaatioanalyysi, kaksisuuntainen t-testi suomalaisten paikkakuntien ja yksilön talousosaamisen tason välillä sekä regressioanalyysi. Yliopistokaupungissa asumisen ja talousosaamisen tason välillä havaittava korrelaatio on heikosti negatiivinen. T-testin tulosten mukaan yliopistokaupungeissa asumisella saattaa olla negatiivinen vaikutus talousosaamiseen. Vaikutus ei kuitenkaan ollut t-

testin mukaan tilastollisesti merkitsevä, joten tulosta ei voitu varmistaa. Suoritetun kaksisuuntaisen t-testin tulokset viittaavat siihen, että asuminen yliopistokaupungissa ei vaikuta talousosaamisen tasoon eikä ole merkittävä tekijä talousosaamistaitojen kannalta.

T-testin tuloksien vahvistamiseksi suoritettiin regressiot OLS 1 ja OLS 2, joissa yksilön talousosaamisen tasoa selitettiin muuttujilla yliopistokaupungissa asuminen, koulutustaso, ikä, sukupuoli, riskipreferenssi, tulotaso ja vanhempien koulutustaso. Regressioanalyysien mukaan yliopistokaupungeissa asuminen on yhteydessä matalampaan talousosaamisen tasoon. Tutkimuskysymyksen 1 selvittämiseksi saadut tulokset viittaavat siihen, että yksilön talousosaamisen taso tai talousosaamisen kehittyminen eivät ole riippuvaisia yliopiston sijaitsemisesta omalla paikkakunnalla, vaan myös muilla tekijöillä on vaikutusta talousosaamisen muodostumiseen. Lisäksi tulokset indikoivat sitä, että muualla Suomessa on yhtä hyvät edellytykset talousosaamisen kehittymiselle kuin yliopistokaupungeissa. Tulosten perusteella ei voida tukea hypoteesia 1 siitä, että yliopistokaupungeissa asuvilla olisi parempi talousosaaminen verrattuna muihin Suomessa asuviin henkilöihin.

Tutkimuskysymykseen 2 on haettu vastauksia suoritettujen regressioiden (OLS 1 ja OLS 2) ja korrelaatioanalyysin kautta. Suoritettuja regressioita ja muuttujien välisiä korrelaatioita tarkastelemalla voidaan havaita, että henkilökohtaisella koulutuksella havaitaan vahva positiivinen ja tilastollisesti merkitsevä vaikutus yksilön talousosaamisen tasoon. Henkilökohtaisen koulutuksen ja yliopistokaupungeissa asumisen välillä havaitaan positiivinen korrelaatio, mikä viittaa siihen, että yliopistokaupungeissa asuvilla on korkeampi koulutuksen taso kuin muualla Suomessa asuvilla. Saadut tulokset tukevat hypoteesia 2 siitä, että korkeammin koulutetuilla henkilöillä on parempi talousosaaminen. Tulosten perusteella koulutustasoa voidaan pitää tärkeänä tekijänä yksilön talousosaamisen kehittymisessä. Vaikka koulutustason havaitaan korreloivan positiivisesti talousosaamisen tason sekä yliopistokaupungissa asumisen kanssa, tulee ottaa huomioon, että yliopistokaupungeissa havaittiin tutkimuksessa matalampi talousosaamisentaso. Heikompi ta-

lousosaamisen taso yliopistokaupungeissa voi johtua monista syistä, kuten demografisista tekijöistä tai siitä, että yliopistokaupungeissa on monia opiskelijoita, jotka vasta kehittävät talousosaamisen taitojaan. Opiskelijoiden nuorempi ikä ja kokemattomuus talousasioista voivat vaikuttaa alentavasti talousosaamisen keskimääräiseen tasoon yliopistokaupungeissa.

Koulutustason lisäksi yliopistokaupungissa asuvien talousosaamisen tasoon vaikuttavat siis myös muut tekijät. Tutkimustuloksissa iällä havaittiin olevan tilastollisesti merkitsevä sekä positiivinen yhteys talousosaamisen tasoon. Sukupuolten välillä havaittiin tilastollisesti merkitsevä ero: miesten talousosaamisen taso oli parempi kuin naisten talousosaamisen taso. Riskinottohalukkuudella ei havaittu tilastollista merkitsevyyttä, mutta henkilökohtaisen tulotason havaittiin olevan positiivisesti yhteydessä yksilön talousosaamisen tasoon. Ympäristö ja sosiaalinen vuorovaikutus vaikuttavat talousosaamisen ulkoisvaikutuksiin ja yksilön talousosaamisen kehittymiseen. Ympäristössä havaittavalla talousosaamisella ja korkeakoulutuksella on ulkoisvaikutuksia, jotka liikkuvat henkilöltä toiselle tiedonvaihdon seurauksena. Tutkimuksessa vanhempien korkeakoulutuksella havaittiin kuitenkin olevan negatiivinen yhteys yksilön talousosaamiseen. Tulos ei kuitenkaan ollut tilastollisesti merkitsevä, joten tulosta ei voida vahvistaa. Aineistossa oli myös suhteellisen vähän henkilöitä, joilla oli korkeasti koulutettuja vanhempia, joten malli voi olla myös virheellisesti negatiivinen. Jotta lähipiirin vaikutusta henkilön taloudellisen osaamisen tasoon ja sen kehittymiseen voitaisiin tutkia paremmin, tulisi ottaa huomioon muita muuttujia, jotka mittaisivat paremmin lähipiirin talousosaamisen vaikutusta. Aikaisemmissa tutkimuksissa on kuitenkin havaittu, että lähipiirin talousosaamisella ja koulutuksella on vaikutuksia kuluttajan taloudellisiin päätöksiin sosiaalisen vuorovaikutuksen vuoksi. Esimerkiksi naapureiden taloudellinen osaaminen ja käyttäytyminen vaikuttavat yksilön päätöksiin tiedonvaihdon kautta, mikä korostaa ulkoisvaikutusten merkitystä taloudellisessa lukutaidossa.

Korkeampi koulutustaso johtaa kuitenkin useimmiten yksilön talousosaamisen parempiin tuloksiin. Koska koulutustasolla havaitaan vahva positiivinen ja tilastollisesti merkitsevä yhteys henkilön talousosaamisen tasoon, tulee koulutukseen panostaa ja varsinkin talouskoulutusta edistää. Talousopetuksen tulisi olla jatkuvaa ja poliittisten ohjelmien tulisi tukea sekä edistää talouskasvatusta. Jokaisella koulutusasteella annettu sekä työelämässä tarjottu talousopetus ei ainoastaan paranna yksilön omaa taloudellista hyvinvointia vaan koko yhteiskunnan taloudellista hyvinvointia. Talouskoulutusohjelmien avulla voidaan edistää kansalaisten tietoja taloudesta, joka on erittäin tärkeää nopeasti muuttuvassa maailmassa ja digitalisoituvissa talousympäristöissä. Ohjelmat ovat havaittavien ulkoisvaikutusten vuoksi kustannustehokkaita ja kannattavia. Jatkuvalla taloudellisen osaamisen kehittämisellä edistetään yksilön hyödyn maksimointia taloudellisissa päätöksissä, ehkäistään sosiaalisia kustannuksia ja edistetään tasa-arvoa sekä talouskasvua. Jatkossa taloudellisten ohjelmien tehokkuutta tulee tutkia, jotta saadaan selville, onko taloudellinen koulutus edistänyt väestön taloudellista osaamista.

Yhteenvetona voidaan todeta, että yliopistokaupungeissa asuminen ei ole suoraan yhteydessä yksilön parempaan talousosaamisen tasoon, vaan merkittävämpää on yksilön koulutustaso. Tämä havainto painottaa koulutuksen roolia talousosaamisen kehittymisessä. Tulokset osoittavat kuitenkin, että korkeampi koulutustaso yliopistokaupungeissa ei välttämättä tarkoita yliopistokaupungeissa asuvien korkeampaa talousosaamisen tasoa, mikä voi johtua yksilön ja yhteisön demografisista, sosioekonomisista ja kulttuurisista tekijöistä sekä taloudellisesta monimuotoisuudesta alueella. Vaikka yliopistokaupungeissa asuvilla on korkeampi koulutuksen taso, ei korkeampi koulutuksen taso silti takaa täydellistä taloudellista osaamista koulutettujen keskuudessa, vaan koulutuksen ohella tarvitaan omaa kiinnostusta. Tämä on havaittu myös aikaisemmissa tutkimuksissa, joten koulutuksen tason lisäksi myös koulutuksen laadulla ja sisällöllä on merkitystä yksilön henkilökohtaisen taloudellisen osaamisen kehittymiseen.

Lähteet

Andersson, R., Quigley, J. M., & Wilhelmsson, M. (2009). Urbanization, productivity, and innovation: Evidence from investment in higher education. *Journal of urban economics, 66*(1), 2-15. Noudettu 19.4.2024 osoitteesta https://doi.org/10.1016/j.jue.2009.02.004

Andreosso-O'Callaghan, B. (2002). Human Capital Accumulation and Economic Growth in Asia. National Europe Centre Paper No. 30. Noudettu 20.4.2024 osoitteesta https://openresearch-repository.anu.edu.au/bitstream/1885/41563/3/andreosso.pdf

Becker, G. S. (1964). *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education*. NBER National Bureau of Economic Research. Noudettu 8.8.2024 osoitteesta http://www.nber.org/books/beck-5

Brown, J. R., Ivkovic, Z., Smith, P. A., & Weisbenner, S. (2008). Neighbors Matter: Causal Community Effects and Stock Market Participation. *The Journal of finance (New York), 63*(3), 1509-1531. https://doi.org/10.1111/j.1540-6261.2008.01364.x

Fornero, E., & Lo Prete, A. (2023). Financial education: From better personal finance to improved citizenship. *Journal of Financial Literacy and Wellbeing*, *1*(1), 12–27. https://doi.org/10.1017/flw.2023.7

Frisancho, V. (2023). Spillover effects of financial education: The impact of school-based programs on parents. *Journal of Financial Literacy and Wellbeing*, *1*(1), 138–153. https://doi.org/10.1017/flw.2023.2

Gravetter, F. & Wallnau, L. B. (2017). Statistics for the Behavioral Sciences, 10th Edition. Cengage Learning. Noudettu 8.8.2024 osoitteesta http://ndl.ethernet.edu.et/bitstream/123456789/29095/1/Frederick%20J%20Gravetter_2017.pdf

Haliassos, M., Jansson, T., & Karabulut, Y. (2020). Financial Literacy Externalities. *The Review of financial studies, 33*(2), 950-989. https://doi.org/10.1093/rfs/hhz076

Jappelli, T., & Padula, M. (2015). Investment in financial literacy, social security, and portfolio choice. *Journal of pension economics & finance, 14*(4), 369-411. https://doi.org/10.1017/S1474747214000377

Jyväskylän yliopisto. (2024). Kansainvälinen aikuisten taitotutkimus PIAAC. Aikuisten perustaitojen ja niiden käytön tutkimus. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylän yliopisto. Noudettu 22.4.2024 osoitteesta https://ktl.jyu.fi/fi/piaac

Kaiser, T., Lusardi, A., Menkhoff, L. & Urban. C. (2020). Financial Education Affects Financial Knowledge and Downstream Behaviors. National Bureau of Economic Research. NBER Working Paper Series. Noudettu 19.4.2024 osoitteesta https://www.nber.org/system/files/working_papers/w27057/w27057.pdf

Kallenos, T., Milidonis, A., Nishiotis, G. & Zenios, S. (2022). Financial Education and Spillover Effects. SSRN Electronic Journal 12. Noudettu 13.8.2024 osoitteesta https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4094763

Kalmi, P., & Ruuskanen, O.-P. (2018). Financial literacy and retirement planning in Finland. *Journal of Pension Economics and Finance*, *17*(3), 335–362. https://doi.org/10.1017/S1474747217000270

Kalmi, P. Vaahtoniemi, S., Raijas, A., Ranta, M., Ruuskanen, O-P. & Buturak, G. (2023). Suomalaisten talousosaaminen tarkastelussa. Kansantaloudellinen aikakauskirja, 119. vsk. https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe202401244092

Lachance, M. (2014). Financial Literacy and Neighborhood Effects. The Journal of consumer affairs, 48(2), 251-273. https://doi.org/10.1111/joca.12024

Lucas, J. (2004). Life Earnings and Rural-Urban Migration. *The Journal of political economy, 112*(S1), S29-S59. https://doi.org/10.1086/379942

Lusardi, A. & Messy, F. (2023). The importance of financial literacy and its impact on financial wellbeing. Journal of Financial Literacy and Wellbeing, 1(1), 1-11. https://doi.org/10.1017/flw.2023.8

Lusardi, A. & Mitchell, O. S. (2014). The economic importance of financial literacy: Theory and evidence: Theory and evidence. *Journal of economic literature, 52*(1), 5-44. https://doi.org/10.1257/jel.52.1.5

Lusardi, A. & Mitchell, O. S. (2023). The Importance of Financial Literacy: Opening a New Field. *Journal of Economic Perspectives*, 37 (4): 137-54**.** https://doi.org/10.1257/jep.37.4.137

OECD. (2020). OECD/INFE 2020 International Survey of Adult Financial Literacy. Noudettu 13.8.2024 osoitteesta www.oecd.org/financial/education/launchoftheoecdinfeglobalfinancialliteracysurveyreport.htm

OECD. (2023). OECD/INFE 2023 International Survey of Adult Financial Literacy. Noudettu 20.4.2024 osoitteesta https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/56003a32-en.pdf?expires=1713621339&id=id&accname=guest&checksum=AF19AEDFF712146E3A85FE9D4C4C5B6D

Ozili, P. K. (2023). The Acceptable R-Square in Empirical Modelling for Social Science Research. Noudettu 8.8.2024 osoitteesta https://mpra.ub.uni-muenchen.de/115769/1/MPRA_paper_115769.pdf

Rooij, M. van, Lusardi, A., & Alessie, R. (2011). Financial literacy and stock market participation. *Journal of financial economics, 101*(2), 449-472. https://doi.org/10.1016/j.jfineco.2011.03.006

Samuelsson, E., Levinsson, H., & Ahlström, R. (2024). Financial literacy, personal financial situation, and mental health among young adults in Sweden. *Journal of Financial Literacy and Wellbeing*, 1–24. https://doi.org/10.1017/flw.2024.3

Suomen Pankki. (2018). Talouslukutaito 2020-luvulla. Noudettu 19.4.2024 osoitteesta https://www.suomenpankki.fi/globalassets/fi/raha-ja-maksaminen/maksujarjestelmat/suomen-pankki-katalystina-maksuneuvosto/maksuneuvoston_e-kirjanen_2018_talouslukutaito_2020-luvulla.pdf

Suomen Pankki. 2021. Proposal for a national strategy to promote financial literacy in Finland. Noudettu 23.2.2024 osoitteesta https://publications.bof.fi/bitstream/handle/10024/43727/Talousosaamisen-strategia-EN.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Shi, X., & Yan, Z. (2018). Urbanization and risk preference in China: A decomposition of self-selection and assimilation effects. *China economic review, 49*, 210-228. https://doi.org/10.1016/j.chieco.2017.04.009

Tamplin, T. (2024). Financial Literacy. Finance Strategists. Noudettu 22.4.2024 osoitteesta https://www.financestrategists.com/financial-advisor/financial-literacy/

Tilastokeskus. (2021). Suomen kansalaisten nettomaahanmuutto kääntyi voitolliseksi vuonna 2020. Muuttoliike 2020. Noudettu 19.4.2024 osoitteesta https://www.stat.fi/til/muutl/2020/02/muutl_2020_02_2021-12-20_fi.pdf

Tilastokeskus. (2024). Regressioanalyysi. Käsitteet. Tietoa tilastoista. Tilastokeskus. Noudettu 8.8.2024 osoitteesta https://stat.fi/meta/kas/regressioanalyy.html

Vaahtoniemi, S., Buturak, G., Kalmi, P., & Ruuskanen, O.-P. (2023). Financial literacy and its determinants and consequences: New survey evidence from Finland. *Journal of Financial Literacy and Wellbeing*, *1*(2), 368–402. https://doi.org/10.1017/flw.2023.14

Vilkka, H. (2007). *Tutki ja mittaa: Määrällisen tutkimuksen perusteet*. Noudettu 8.8.2024 osoitteesta https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/98723/Tutki-ja-mittaa_2007.pdf

Yan, Z., Wang, A., Shao, W., & Zeng, Y. (2022). Urbanization and financial literacy: The knowledge spillover effect. *Applied economics letters, 29*(20), 1885-1890. Noudettu 19.4.2024 osoitteesta https://doi.org/10.1080/13504851.2021.1965080

Liitteet

Liite 1. Tutkimuksessa aineistosta hyödynnetyt kysymykset

1. Sukupuoli

Mies, Nainen, Muu, En halua vastata

2. Postinumero (numeroina)

4. Ikä (numeroina)

25. / K1. Oletetaan, että laitat 1000 € säästötilille, jolla on taattu 2 prosentin vuosikorko. Vuotuinen inflaatio on 4 prosenttia, etkä laita tai nosta rahaa tältä tililtä. Vuoden päästä voit ostaa:

a) Enemmän kuin tänään

b) Yhtä paljon kuin tänään

c) **Vähemmän kuin tänään**

d) En osaa sanoa

e) En halua vastata

26. / K2. Lainaat ystävällesi 25 euroa ja hän maksaa sinulle 25 euroa takaisin seuraavana päivän. Kuinka paljon hän maksoi korkoa lainallesi?

a) Avoin summa euroissa, **oikea vastaus 0 €**

b) En osaa sanoa

c) En halua vastata

27. / K3. Oletetaan, että laitat 100 € säästötilille, jolla on taattu 2 prosentin vuosikorko. Et laita tai nosta rahaa tältä tililtä. Kuinka paljon tililläsi on rahaa vuoden päästä, kun tilille on maksettu korko? Oleta, ettei tuotosta tarvitse maksaa veroa eikä tiliin liity muita maksuja.

a) Avoin summa euroissa, **oikea vastaus 102 €**

b) En osaa sanoa

c) En halua vastata

28. / K4. Entä kuinka paljon tilillä on viiden vuoden kuluttua, jos et edelleenkään tee talletuksia tai nostoja, ja korko pysyy samana?

a) **Yli 100 €**

b) Tasan 110 €

c) Alle 110 €

d) Kysymykseen on mahdotonta vastata annetuilla tiedoilla

e) En osaa sanoa

f) En halua vastata

29. / K5. Ovatko seuraavat väittämät tosia vai epätosia? ”On usein mahdollista vähentää sijoittamisen riskiä sijoittamalla monipuolisesti eri osakkaisiin, pikemminkin kuin sijoittamalla vain yhteen yritykseen”.

a) **Tosi**

b) Epätosi

c) En osaa sanoa

d) En halua vastata

45. Pidätkö itseäsi yleensä riskin karttajana vai riskin ottajana?

0 = Täysin haluton ottamaan riskejä, 5 = Olen melko neutraali riskien suhteen, 10 = Otan riskejä mielelläni, En osaa sanoa, En halua vastata

49. Mitkä ovat vuotuiset bruttotulosi? Älä vähennä tuloista veroja Tuloihin lasketaan palkka, sosiaaliturva, työttömyysetuudet, eläkkeet, opintotuet jne.
Alle 10 000 euroa, 10 000–19 999 euroa, 20 000–29 999 euroa, 30 000–39 999 euroa, 40 000–49 999 euroa, 50 000–59 999 euroa, 60 000–69 999 euroa, 70 000–79 999 euroa, 80 000–89 999 euroa, 90 000–99 999 euroa, 100 000–149 999 euroa, Yli 150 000 euroa, En osaa sanoa, En halua vastata

51. Mikä on koulutustasosi?
Kansakoulu, Peruskoulu, Ammattikurssi tai työssäoppiminen, Ammattikoulu tai oppisopimuskoulutus, Opistotason tutkinto, Erikoisammattitutkinto, Ammattikorkeakoulututkinto, Alempi korkeakoulututkinto, Ylempi korkeakoulututkinto, Tutkijakoulutus, Muu, En osaa sanoa, En halua vastata

52. Mikä on äitisi koulutustaso?
Kansakoulu, Peruskoulu, Ammattikurssi tai työssäoppiminen, Ammattikoulu tai oppisopimuskoulutus, Opistotason tutkinto, Erikoisammattitutkinto, Ammattikorkeakoulututkinto, Alempi korkeakoulututkinto, Ylempi korkeakoulututkinto, Tutkijakoulutus, Muu, En osaa sanoa, Kysymys ei koskea minua, En halua vastata

53. Mikä on isäsi koulutustaso?
Kansakoulu, Peruskoulu, Ammattikurssi tai työssäoppiminen, Ammattikoulu tai oppisopimuskoulutus, Opistotason tutkinto, Erikoisammattitutkinto, Ammattikorkeakoulututkinto, Alempi korkeakoulututkinto, Ylempi korkeakoulututkinto, Tutkijakoulutus, Muu, En osaa sanoa, Kysymys ei koskea minua, En halua vastata

Liite 2. Muuttujat

Talousosaamistaso (TO) = henkilökohtainen talousosaamisen taso
Kysymyksien 25–29 oikeiden vastausten lukumäärä (0–5 kpl) uudelleen skaalattuna välille 0–100 talousosaamispistettä.

Yliopistokaupunki (Y) = dummy-muuttuja suomalaisista paikkakunnista
Vastaajan asuinpaikka on saatu selville postinumeron perusteella kyselyssä kysymyksestä 2. Muuttuja saa arvon 1, jos paikkakunnalla on yliopisto ja arvon 0, jos paikkakunnalla ei ole yliopistoa. Yliopistokaupungeiksi on lueteltu Helsinki, Espoo, Turku, Tampere, Jyväskylä, Lappeenranta, Vaasa, Kuopio, Joensuu, Oulu ja Rovaniemi.

Koulutustaso (KD) = dummy-muuttuja yksilön henkilökohtaisesta koulutustasosta
Kysymyksen 51 vastaukset on muutettu dummy-muuttujaksi. Muuttuja saa arvon 1, jos henkilön koulutustaso on ammattikorkeakoulututkinto, alempi tai ylempi korkeakoulututkinto, tutkijakoulutus tai muu vastaava. Muuttuja saa arvon 0, jos koulutustaso on matalampi kuin edellä mainitut.

Ikä (I) = henkilön ilmoittama ikä vuosissa
Kysymykseen 4 annettu ikä vuosina.

Sukupuoli (S) = henkilön ilmoittama sukupuoli
Kysymykseen 1 annettu arvo: Mies = 1, Nainen = 2.

Riskipreferenssi (R) = henkilön riskinottohalukkuus
Kysymykseen 45 annettu arvo, joka on arvotettu välille 1–10. 1 = ”täysin haluton ottamaan riskejä”, 10 = ”otan riskejä mielelläni”.

Tulotaso (T) = henkilökohtainen tulotaso veroineen

Muuttuja on muodostettu ottamalla kysymyksen 49 vastausvaihtoehtojen vaihteluvälien keskiarvot. Keskiarvot ovat täten 10 000 €, 14 999,50 €, 24 999,50 €, 34 999,50 €, 44 999,50 €, 54 999,50 €, 64 999,50 €, 74 999,50 €, 84 999,50 €, 94 999,50 €, 124 999,50 € ja 150 000 €. Tuloihin on laskettu mukaan mm. palkka, sosiaaliturva, työttömyysetuudet, eläkkeet ja opintotuki.

Äidin koulutus (ÄD) = dummy-muuttuja äidin koulutustasosta

Kysymyksen 52 vastaukset on muutettu dummy-muuttujaksi. Muuttuja saa arvon 1, jos henkilön koulutustaso on ammattikorkeakoulututkinto, alempi tai ylempi korkeakoulututkinto, tutkijakoulutus tai muu vastaava. Muuttuja saa arvon 0, jos koulutustaso on matalampi kuin edellä mainitut.

Isän koulutus (ID) = dummy-muuttuja isän koulutustasosta

Kysymyksen 53 vastaukset on muutettu dummy-muuttujaksi. Muuttuja saa arvon 1, jos henkilön koulutustaso on ammattikorkeakoulututkinto, alempi tai ylempi korkeakoulututkinto, tutkijakoulutus tai muu vastaava. Muuttuja saa arvon 0, jos koulutustaso on matalampi kuin edellä mainitut.